

TOBIAS

Informasjonsblad fra Oslo byarkiv

2 • 2002

BYENS VISJONER

Byens utvikling og visjoner

Visjoner og planer har det vært mange av her i byen, og det er en helt nødvendig forutsetning for en målrettet by- og kommuneutvikling.

Den fysiske utviklingen av byen er helt avhengig av visjoner og planer. Plan- og bygningsetaten har under utarbeidelse – etter oppdrag fra Byrådet – en egen bevarings- og utviklingsplan for indre by. Nylig lanserte etaten også en plan for bygging av grupper av høyhus flere steder i byen. Ikke alle planer blir realisert – det ligger i begrepet, men byplaner det ikke har blitt noe av, kan være vel så interessante å studere som planer som er blitt realiserte. Artiklene i dette nummeret vil presentere noen av de som har søkt å forme byen og noen som former den.

Undertegnede har nylig vært på studietur til Amsterdam, ikke for å studere byarkitektur og inngrep i det gamle sentrumsområdet, hvor 1700-tallets gesimshøyde fortsatt er rådende, men nederlendernes forhold til dokumentbehandling og service. Vi var fire fra Byarkivet og ca. 25 fra andre norske arkivinstitusjoner som dro for å studere og sammenligne arkivsituasjonen i Nederland mot den vi kjenner her hjemmefra. Vi besøkte et lite provinsarkiv (Strekarchief Waterland), Amsterdams byarkiv (Gemeentearchief Amsterdam), en utdanningsinstitusjon på universitetsnivå (Archiefschool) og en internasjonal anerkjent forskningsinstitusjon (International Institute of Social History).

Vi opplevde en arkivhverdag med arkivfaglige og institusjonelle utfordringer som vi kjenner fra vår egen kommune: overgang til elektronisk arkiv, veiledning i dokumentbehandling, formidling av etterspurt historisk materiale, krav til effektivitet og service. Særlig Amsterdam byarkiv, med sine 160 ansatte, viste seg som en faglig oppegående og resultatorientert institusjon. Dette skyldes ikke bare at Nederland nå har en flerårig arkivarutdanning som gir studentene en dybdeforståelse for systematisering, bevaring og formidling av informasjon. Forståelse for arkivenes betydning, og erkjennelse av dokumentbehandling som fag, er rotfestet i Amsterdam by og kommune. Det var utfordrende å se hva et europeisk byarkiv utretter for en bykommune.

Hvordan vår egen by og kommune skal utvikle seg på dette feltet er også nedfelt i og utledet av Byrådets visjoner. Moderniseringsprogrammet Nye Oslo inneholder strategier for å videreutvikle Oslo. Prosjektet eOslo – den digitale kommunen er en del av dette. Prosjektet har som formål å gjøre Oslo kommune til ledende innen målrettet utnyttelse av informasjons- og kommunikasjonsteknologi i offentlig sektor.

Oslo kommune
Byarkivet

TOBIAS

Informasjonsblad fra Oslo byarkiv

Adresse:

Maridalsveien 3, 0178 OSLO
Telefon: 23 46 03 00 Telefaks: 23 46 03 01
E-post: postmottak@byarkivet.oslo.kommune.no
Internett: www.byarkivet.oslo.kommune.no

Lesesal

Åpningstider (01.05-31.08):
mandag, onsdag og fredag: 09.00 – 15.00
tirsdag og torsdag: 12.00 – 15.00

Redaksjon:

Leif Thingsrud (red.)
Morten Brøten
Grethe Flood
Line Monica Grønvold
Anne Marit Noraker

ISSN 0804-2454
11. årgang
Trykk: Grimshei trykkeri AS

Innhold:

- 3 **BYENS VISJONER**
Bård Alsvik og Leif Thingsrud
- 7 **BYEN TRÅR PÅ JOMFRUELIG MARK**
Line Monica Grønvold
- 11 **UTOPIENE SOM VILLE ENDRET BYEN**
KONKURRANSEFORSLAG OG IDÉER
Line Monica Grønvold
- 18 **STORTING I FROGNERPARKEN**
Bård Alsvik
- 21 **BOKMELDING:**
Elin Myhre: **VEIEN MOT TRYGGHET**
Morten Brøten
- 22 **ARKIVUTDANNING I NEDERLAND**
– NOE Å LÆRE?
Anne Marit Noraker
- 24 **BYARKIVET I AMSTERDAM**
UTFORDRINGENE LIGGER I
HÅNDBLINGEN AV NYE MEDIA
Leif Thingsrud
- 25 **HVEM VIL VÆRE PILOT?**
NY INSTRUKS OM ELEKTRONISK
ARKIVERING
Morten Brøten
- 26 **NYTT FRA BYARKIVET**
- 27 **ANNO 1902:**
EN SKULPTUR TIL BESVÆR
Leif Thingsrud

Forsidebilde:

Eidsvoldsmonumentet.
Ett av flere dekorative forslag til et monument foran Stortinget – dette vant ikke. Losjebygningen gjenkjennes til høyre. Saken startet i 1881, men konkurransen ble holdt først i 1925.
Original i Byarkivet/Halssamlingen fra Hovedøya.

Byens visjoner

Mer enn én gang er det blitt hevdet at byens planleggere har manglet visjoner for hvordan byen skulle utvikle seg. Særlig har denne påstanden vært framme i debatten om Groruddalens utvikling. Men også når infrastrukturen har sviktet i indre by, stiller folk spørsmålet om hvor planleggerne egentlig har vært. Har byens planleggere hatt visjoner, eller er byen mer eller mindre planløs?

Av Bård Alsvik og Leif Thingsrud

Byer kan i prinsippet bare være to ting; konstruerte eller selvgrodde. De gamle romere valgte å bygge sine byer med regelmessige firkantede kvartaler, og dette enkle mønsteret ble også mye brukt i den moderne byplanleggings barndom – på 1600-tallet. Kristiansand er et godt hjemlig eksempel på en slik sjakkbrett-by, og Kristianias eldste deler er også slik kvadratur. De selvgrodde byene preges derimot som oftest av uregelmessighet, av kriker og kroker men også enkelte breie gater og spennende plasser.

Vei-, byfornyelses- og utbyggingsplaner har vært viktige redskaper i byplanleggenes forsøk på å bøte på de største problemene selvgrodde byer skaper. Men planene har også tatt mål av seg å løfte regulerte bydeler fra tidligere tiders til dagens planidealene, med visjoner som i noen perioder har fokusert på det visuelle og i andre på det rent funksjonelle. Denne brytningen mellom forskjellige målsetninger for byplanleggingen skaper bymiljøer som skifter mellom det spennende og det forvirrende.

Kristiania – et lappeteppe

I virkeligheten er imidlertid de fleste byene en salig blanding av konstruksjon og evolusjon. Kristian 4.s Kristiania ble som nevnt konstruert med rette gater og rettvinklede gatehjørner. Men byen vokste raskt utover, dels i vill uorden, dels som båndbebyggelse etter eldgamle veifar, så som Grønland, Lakkegata og Storgata. Mellom disse gamle gatene og veiene ble mindre områder regulert og gitt regelmessig bebyggelse, men som helhet fikk byen et preg av lappeteppe.

De gamle veiene og gatene ble til hovedveier og sentrale gater i den voksende byen. De fikk brolegning, og med utvidelsene kom først nye byggegrenser og deretter saneringstrusselen for den gamle bebyggelsen. Med reguleringsmyndighetenes øyne var heller ikke disse småhusene noen pen inngangsdør til byen. Store murgårder markerte derimot at man var kommet inn i den moderne byen.

Denne byen krevde også sine plasser og torg. De skulle være praktiske, men også prektige når Kristiania skulle formes til en europeisk hovedstad. Linstows slottsplan formet ikke bare et kongeslott og en plass foran, men den la også premisene for senere reguleringer i utbyggingsområdet vest for den gamle bykjernen. Rådhusreguleringen, slik den endelig ble vedtatt i 1929, tok opp igjen Linstows idé om strålegater ut fra Slottsplassen. Haakon 7.s gate kom symmetrisk i forhold til St.Olavs gate.

Andre byrom som er blitt formet gjennom generasjoners planarbeid, er området mellom Hammersborg og det gamle tinghuset, det som nå er Høyesteretts hus. Her har det, i motsetning til gatene ut fra Slottet, aldri foreligget noen samlet plan for hele området, og resultatet mangler da også den helheten som for eksempel rådhus-reguleringen har.

Generalplanleggingens gullalder

Fram til 1947 var Oslo en heller konsentrert by, omgitt av trange bygrensene fra hestekjerrenes tid. Rundt var det spredte villastrøk, enkelte hagebyer og nyere blokkfelt, men for det meste rent bonde-land. I løpet av en mannsalder ble et mangedobbelt areal fylt av blokker, rekkehus og store felt med industrianlegg. Planleggingen av dette skjedde på flere nivåer. Som tidligere ble all utbygging gjenstand for detaljert reguleringsplanlegging, men mye viktigere for byens linjer var de omfattende generalplanarbeidene som ble utført i denne perioden.

Allerede 1800-tallets bygningslover for Kristiania forutsatte at det skulle utarbeides en samlet reguleringsplan for hele byen, og mot slutten av århundret ble det utarbeidet en del grove oversiktsplaner, som særlig hadde til hensikt å forhindre bebyggelse som gjorde det vanskelig å anlegge hovedgater som bandt bydelene sammen. I 1912 la regulerings-sjef Torp fram en ny plan som innebar brede buede gater både som forbindelser innen byen og for å knytte byen til sitt omland. Planen ble godkjent av bystyret, men aldri av departementet. I praksis ble den imidlertid fulgt i de fleste reguleringsarbeidene

de nærmeste årene.

Det var nå helt klart at Kristiania ikke kunne foreta videre planlegging uten å skjele til hva som skjedde rett utenfor de trange bygrensene. Når nye generalplanarbeider ble satt i gang i 1920, ble dette gjort i samarbeid med Akers kommune. Senere kom også Bærum med i den etterhvert ganske mannssterke komitéen.

I 1929 la reguleringsjef Harald Hals fram sine planer for sanering og trafikk løsninger i boka "Fra Christiania til Stor-Oslo", som ble et viktig men kortsiktig grunnlag i det videre planarbeidet. Hans konkrete planer begrenset seg imidlertid til den eksisterende byen, og den inneholdt lite om ny boligbygging og industrireisning.

I 1935 hadde den interkommunale komitéen ferdig et generalplanforslag som Oslo bystyre vedtok å legge til grunn for sine lokale reguleringer. Komitéen ble imidlertid ikke oppløst, men fortsatte med å utarbeide forslag til hvordan de store linjene i byens landskap skulle trekkes.

Kommunesammenslåinga i 1948 ga Oslo gode muligheter for en rask geografisk ekspansjon, og neste generalplanutkast kom allerede i 1949. Her kom planene for den storstilte bolig- og industribygginga i Groruddalen, og det ble trukket opp en byggegrense mot Marka. Denne såkalte 1950-planen ble imidlertid aldri formelt vedtatt, men den resulterte i vedtak om et utbyggingsprogram i 1952. I 1954 kom en prinsipplan for hovedtrafikklinjer, og året

etter en saneringsplan for store deler av indre by.

1950-planen ble revidert i 1960, men prinsippene for generalplanarbeidet ble liggende fast. Disposisjonsplaner ble gjennomført som prinsipp for alle større utbygginger, og for sentrumsområdet ble det utarbeidet en egen soneplan.

Rasjonelt strupetak

Frigjøringen og kommunesammenslåingen med Aker i 1948 markerer et skifte for byens planleggingshistorie. Før krigen utviklet byen seg i en slags drakamp mellom private og kommunale initiativer. Etter krigen satt kommunens folk ved roret alene.

Dette skiftet skjedde til å begynne med i full fordragelighet mellom de politiske partiene. Dette var en tid hvor så vel materialer, som penger og arbeidskraft var minimumsfaktorer, og hvor kjøene av boligsøkende vokste i takt med babyboomen. Begrepet sosial boligbygging ble et politisk allemans-eie, og det var full enighet om at kommunen måtte gå aktivt inn og styre arealutnyttelsen og boligbyggingen. I prinsippet bestemte kommunen hva som skulle bygges, hvem som skulle få bygge og hvordan det skulle bygges.

Her var det lite rom for private initiativer. Fra bystyrets talerstol, og da først og fremst fra den sosialistiske fløy, ble private utbyggere nærmest erklært for fiendtlige, med sterke advarsler og påminninger om hvordan private utbyggere hadde fått ture frem i byen i profittens navn på bekostning av

Jernbanens borettslag, de såkalte Stjerneblokkene ved Grorud stasjon, er et av de nyeste eksemplene på boligkonsentrasjon ved et knutepunkt. Den eldre villabebyggelsen, som også kom som følge av stasjonen, sees i bildet til høyre. (Foto: Arbeiderbladet ca. 1950. Original i Byarkivet A-10002/Ua0019/001)

folk som trengte et sted å bo. Nå gjaldt det for kommunen å få den fulle kontroll med tomtemarkedet. En storstilt oppkjøpsstrategi ble klekket ut, og i korte trekk gikk den ut på å kjøpe opp all ledig tomtegrunn i de innlemmede områdene av Aker.

Med dette for øyet ble planene lagt for utviklingen av de nye byområdene. Generalplanen la prinsippene for hvordan områdene skulle utnyttes, men tomtekjøpene avgjorde når planene kunne settes ut i livet. I frykt for at tomteprisene skulle stige, som følge av planleggingen, ble reguleringsplanene holdt hemmelige inntil kommunen hadde sikret seg grunnen. Det ble heller ikke gjort grunnlagsinvesteringer i områder som var aktuelle for utbygging, før grunnen var på kommunens hender. Vei, vann og kloakk ville presse tomteprisene oppover, før kommunen hadde sikret seg grunnen. Dette ga merkelige utslag for enkelte prosjekter som allerede var igangsatte i de ytre byområdene. På Fossum, i nåværende Stovner bydel, manglet et nybyggerfelt for eksempel avløpsrør og måtte ty til utedoen, fordi kommunen vegret seg for å legge rør fram til nabotomtene der kommunen lå i forhandlinger med grunneierne om kjøp av grunnen. Offisielt skyldte kommunen på at det ikke var rasjonelt å bygge ut ledningsnett klattvis. Den rasjonelle boligbyggingen krevde konsentrert utbygging – i praksis i de områdene der kommunen var grunneier.

Undervurdert firehjuling

Lambertseter ble Oslos første virkelige drabantby. Deretter gikk planleggerne løs på "Østensjøbyen", men de mest omfattende planleggingsarbeidene på 1950-tallet var konsentrert om Groruddalen. Generalplanen forutsatte industrireisning i bunnen av dalen og boliger i dalsidene. Trafikkløsningene innebar imidlertid lite nytt i forhold til planene fra mellomkrigstida. Trondheimsveien og Strømsveien var innfartsveier og skulle sørge for gjennomfartstrafikken, men de var ikke dimensjonert for mer enn en kjørebane i hver retning. I bunnen av dalen ble det dessuten tegnet inn en ny vei gjennom industriområdene, den senere Østre Aker vei, men heller ikke denne var påtenkt som motorvei.

De eneste tverrgående veiene som skulle binde sørsiden av dalen med nordsiden, var Fossumveien i nordøst, en ny vei fra Nedre Kalbakken gård til Stubberud (Nedre Kalbakkvei) midt i dalen og Brobekkveien i sørvest. Til gjengjeld hadde man visjoner om å bygge T-banespor som knyttet linjene på den prosjekterte Furusetbanen med linjene på Grorudbanen, noe som åpnet for tverrgående samband. Men det ble med visjonene.

Planleggerens nesten nonchalante holdning til bilen la mye av grunnlaget for de miljøproblemene Groruddalen sliter med idag. Med unntak av Østre Aker vei, var innfartsveiene lagt nær opp til eller

gjennom strøk som var regulert til boliger. Vei-standard tok dessuten ikke hensyn til en framtidig vekst i antall biler, og mangel på tverrgående forbindelse åpnet for en ekstrabelastning på Trondheimsveien og Strømsveien.

Forklaringen på denne undervurderingen av bilen, lå i bilens betydning for folk flest de første årene etter krigen. Bilimporten var rasjonert, så bil var en luksusvare. Da kommunen bygget ut Nedre Kalbakken gård, var det i et borettslag to biler på 44 leiligheter. Et prosjektert garasjebygg for fire biler ble derfor sløyfet til fordel for en ny barnehage.

Planleggerne greide med andre ord ikke å forutse at bilen skulle bli allemannseie tjue år fram i tid. En del advarsler hadde de fått, helt fra tidlig i mellomkrigstida, men bare i sentrum begynte tegnene på hvilke tilstander man kunne vente seg i fremtiden for alvor å bli synlige. *"Trafikken kveler Oslo"*, skrev Morgenbladet i 1953, og pekte på at tendensen i et norsk samfunn med økt levestandard, gikk i retning av *"amerikansk bilutvikling"*.

I 1960 ble bilsalget sluppet fri, og stadig flere biler rullet ut på veiene. Trafikk som korket seg og støy som gjorde områdene langs trafikkårene ubeboelige var i ferd med å bli byens store svøpe. Planleggerene konsentrerte seg derfor mer enn før om transportproblemene. Byen var i ferd med å lukke seg i den forstand at de som ankom på jern eller gummihjul, kjørte inn i et landskap av industri-tomter og bakgårder. Etterhvert kom utviklingen med at gater og plasser ble stengt for gjennomgangstrafikk og gjort mer grønne, slik at bybefolkningen kunne ta dem tilbake.

Både planleggingen og utviklingen for øvrig har medført at næringsaktivitetene etter hvert er blitt spredt ut i alle retninger og at dagpendling skjer over stadig lengre avstander. Sentrum står igjen som et kommunikasjonsknutepunkt, og det er blitt ropt varsku om at indre by kan ende opp som et eneste stort veikryss. En del av planene på 1960-tallet nærmest aksepterte at den skulle bli det, mens senere planlegging har hatt som mål å bevare levelige boområder også innenfor Kirkeveiringen.

Opprustingen av hovedveiene fra Kirkeveiringen og ut av byen, i tråd med 1960-tallets planer, har imidlertid i det store og hele blitt realisert. Trondheimsveien er blitt utvidet bit for bit en rekke ganger. Djupdalsveien, som sto ferdig i 1968, førte hovedtrafikken mot Romerike over på Strømsveien. I løpet av 1980-tallet ble den erstattet av en motorvei helt inn til Ulven. Trafikken fra sør, som i lang tid hadde sneglet seg inn langs Mosseveien, ble samtidig ledet på ny motorvei til Ryen og derfra inn på Store Ringvei.

Alt dette var store og dyre prosjekter, men småtterier mot det en god trafikkløsning for gjennomgangstrafikken gjennom sentrum krever. Fest-

ningstunnelen sto ferdig i 1990, og ga muligheten til å la Rådhusplassen bli en "plass" igjen. Vålereng- og Ekeberg tunnelene har ledet trafikken vekk fra Vålerenga og Gamlebyen, mens Bjørvika står igjen som et smertensbarn med det "provisoriske" lokket ved Nylandsveien som et skjemmende blikkfang. Og Frognerstranda, som kunne vært Frogners innbydende strandpromenade, er i stedet bydelens verste støykilde.

En sprekkeferdig by

Den neste revisjonen av Oslos generalplan skjedde i 1975. Den gikk da inn som "arealdel" i kommuneplanen for 1980 til 1990. Slike revisjoner er nå ment å komme hvert tiende år.

1970-årene markerte også et utbyggingspolitisk klimaskifte. Presset for å totalsanere store deler av indre by begynte å lette, selv om det skulle gå enda mange år før folk kunne puste lettet ut på Rodeløkka og Kampen.

Bølgen av store utbyggingsprosjekter hadde nå også nådd byens yttergrenser. De første borettslagene på Romsås, idyllisk plassert i tjukkeste skauen, var innflyttingsklare først på 1970-tallet og markerte at grensa mot Marka var nådd i nordøst. Parallelt reiste Tokerudbyen seg på Stovner og Vestli ved foten av Gjelleråsmarka. I sørøst ble Holmlia gjort innflyttingsklart først på 1980-tallet, og ti år senere fulgte utbyggingen på Mortensrud, Lofsrud og Bjørndal. Samtidig har en stadig større del av byveksten funnet sted utenfor Oslos grenser. De første drabantbyene i nabokommunene kom på 1960-tallet, og flyttingen av hovedflyplassen til Gardermoen i 1998 aksellererte denne utviklingen ytterligere.

Regionplankomiteén for Oslo-området ble opprettet allerede i 1950, og i 1963 ble et første utkast til en regionplan for Oslo, Akershus og de to Buskerud-kommunene Røyken og Hurum lagt fram. Regionplan-arbeidet skjøt imidlertid ikke fart for alvor før omkring 1970. En rekke utredninger ble produsert, og det hele munnet ut i utkastet "Plan '74" og regionplanen for Oslo og Akershus av 1976. Med opprettelsen av fylkeskommunene samme år ble imidlertid Regionplanrådet lagt ned, og noen samordnet planlegging over fylkesgrensa har det ikke vært siden.

Den siste brikken i byens generalplan-puslespill blir om ikke så lenge lagt ved Klemetsrud lengst syd i byen. Og det spør om det ikke stopper der, hvis Sørkedalen og Maridalen fortsatt blir holdt utenfor boligbyggingen. Byen er fylt opp til randen, og sanering eller fortetting er de mest aktuelle grep som byens planleggere kan foreta seg dersom markagrensa blir liggende. Planer om høybebyggelse dukker derfor opp med ujamne mellomrom – og skaper alltid en storm av protester.

Store planers tid forbi

I forhold til Linstows slottsplan og Rådhusreguleringa er generalplanene og arealdelen av kommuneplanene på et høyt nivå. De går ikke inn på smådetaljer som utformingen av en offentlig plass eller strukturen i gatenettet innenfor det enkelte byggeområdet. Slikt overlates til den enkelte utbygger å foreslå og regulerings- og bygningsrådet å godkjenne.

Helt fra de første forsøkene på å lage en generalplan har imidlertid visjonene for byens utvikling vært klare: å skape funksjonelle bysamfunn der folk kan trives og ha det bra. Planene har imidlertid vist at det er vanskelig å spå noe om fremtiden. Byens fremtidige befolkning ble stipulert til 700 000 i 1950 dersom man opprettholdt normen med å bygge boliger som kunne romme fem personer pr. mål de neste tjue åra. Velstandsøkningen og dermed endrede forventninger hos folk når det gjaldt hva man krevde av plass og standard på boligene, tok imidlertid ingen høyde for. Når dette ikke lot seg realisere innefor bygrensa, fant folk derfor veien ut av byen, og befolkningstallet stoppet opp rundt den halve million. Det siste tiåret er strømmen av folk som ønsker bolig og arbeid i hovedstaden likevel større enn på mange tiår, og folketallet har steget igjen.

Visjoner, som ble forlatt i 1970-tallets grønne bølge med motstand mot høyhus og drabantbyer, dukker derfor opp igjen i dag. Forslaget om å kle deler av byen med en ny "skyline" er satt på dagsordenen igjen, likeså planer om lokk med boliger oppå byens T-banelinjer.

Visjonene er mange, men de store planenes tid synes å være forbi. Historien har kanskje vist at de blir for vanskelige å realisere, og at resultatet ofte er blitt kompromisser som har gitt byen et preg av halvferdighet. Opprettelsen av fylkeskommunene gjorde det dessuten vanskeligere for Oslo å styre en regional planleggingsprosess, samtidig som det ble stadig viktigere å se på hele det sentral østlandsområdet under ett. Dagens planlegging synes i alle fall å være på vei tilbake mot detaljnivået, hvor hovedspørsmålet blir hvordan man kan utnytte den plassen man har enda bedre.

Kilder og litteratur:

- Bård Alsvik: Kampen om verdistigningen (Hovedoppgave i Historie, UiO 1995)
- Bernt H. Lund: Beretning om Oslo kommune for årene 1948-1986
- Oslo kommune 1912-1947
- Oslo Byleksikon, Oslo 2000

Byen trår på jomfruelig mark

Etter krigen stod fremfor alt de nye, østlige byområdene for tur når det gjaldt utbygging. Planleggere og politikere pekte ut en rekke Akergårder som potensiell byggemark. Men i hvilken retning skulle byen bre seg og hvordan skulle de nye byområdene bli?

Av Line Monica Grønvold

Med byplanlegging blir byen formet og dirigert i ulike retninger. Sentrale spørsmål gjelder blant annet trafikkavvikling, tomteutnyttelse, utforming av bølilmiljø, eventuell begrensning av byvekst og ulike former for dette. I hovedsak kan det skilles mellom tre hovedformer for byvekst: *internt* ved fortetting eller utfylling i byen; *eksternt* i sammenheng med eksisterende by, som korridorer eller konsentrisk utvidelse; eventuelt *løsrevet* fra eksisterende by som satelitter, spredte klynger eller særskilte avlastningsbyer.

Før sammenslåingen av Oslo og Aker i 1948 måtte byens vekst primært skje internt, innenfor snevre bygrenser. Men fremsynte byplanleggere så utover kommunegrensen. Blant annet ble en regionplan for fremtidig byvekst utarbeidet i fellesskap mellom byen og dens nærmeste nabokommuner. Videre skulle kommunale eiendomservelser sikre helhetlig planlegging.

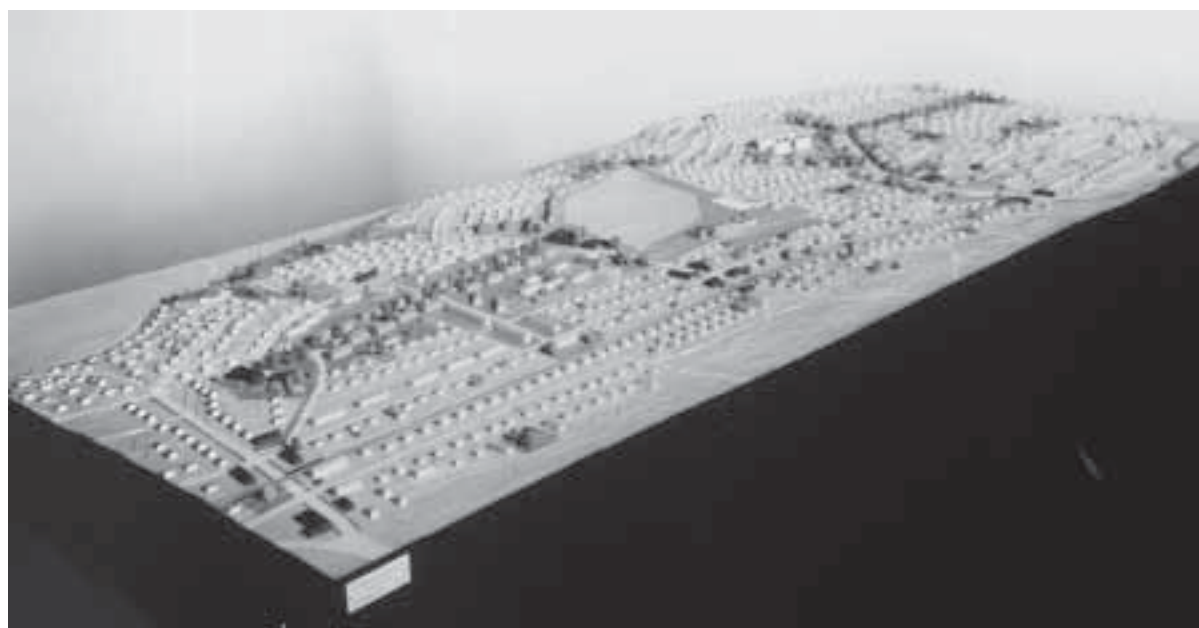
Planlagt byvekst

"*Stor-Oslo, forslag til generalplan*" fra 1934 la føringer for fremtidig byvekst langt utover gjeld-

ende bygrenser. Generalplankomiteen mente at Akerområdet ikke lenger var gammel bondebygd, for en oppløsningsprosess fra slutten av 1800-tallet hadde allerede omgjort dette fra landkommune til forstads-kommune. Områdene skulle omdannes videre. Det ble forutsatt en konsentrisk arealutnyttelse, med gradvis åpnere bebyggelse ut fra den sentrale bykjernen. Byggesonen skulle utvides som konsentrerte korridorer/fingervekst gjennom et grøntbelte, på grunnlag av allerede etablerte traseer mot syd, vest og øst. Plankartet skilte mellom særskilte soner for boligområder, industri, friland og park/skivei.

"*Generalplan for Oslo 1950*" lå ferdig raskt etter sammenslåingen av Oslo og Aker. Den nye store kommunen skulle desentraliseres etter sub-senterprinsippet, i motsetning til hva foregående plan tilsa. Plankartet viste nå en konsentrisk og avtagende arealutnyttelse ut fra den enkelte banestasjon, som skulle fungere som bydelens sentrum.

Generalplanen ga et tilsynelatende grønt inntrykk, ved at boligområdene skulle omgis av grønne belter for å sikre sammenhengende turveitraseer ut til marka, gjennomført for hele byen. Men et egentlig utgangspunkt for de grønne traseene gjennom byen, var helst å utnytte arealer som var lite egnet

Modell av en tidlig bebyggelsesplan for Manglerud med hovedsaklig mindre hus. (Foto: Oslo reguleringsvesen, Original i Byarkivet)

Lavblokker omgitt av grøntområder med lekeplasser til ungene. Steinspranget på Lambertseter ble bygget i tråd med de nye drabantbyidéene. (Foto: K. Teigen, ca. 1950. Original i Byarkivet A-10002/Ua0010/023)

til utbygging på grunn av dårlige grunnforhold – dessuten gikk høyspentlinjene her. Videre ble det med et pennestrøk erklært at: *"En generalplan fastslår i store trekk hvilke områder som skal og ikke skal bebygges i fremtiden. Private eiendommer kan med andre ord ved slike disposisjoner bli ubebyggelige, eller de kan f.eks. bli lagt ut til tettbebyggelse."*

Planen var førende da de første drabantbyene skulle utformes. Den skulle stå som et utgangspunkt for reguleringskonkurranser avgrenset til enkelte utbyggingsområder, mens disposisjonsplaner utarbeidet av byplankontoret og engasjerte arkitekter ble lagt til grunn for utbyggingen.

Generalplanen fra 1960 var en revidert versjon av foregående byplan. Det ble presisert at vurderingene gjaldt videre arealanvendelse, ikke utnyttelsesgrad. Harmoni mellom gammelt og nytt skulle tilstrebes og ny bebyggelse måtte ta hensyn til stedets eller strøkets karakter. I ettertid kan vi vel spørre om akkurat dette ble fulgt opp. Totalsaneringsplaner som tidligere hadde vært utsatt, ble aktuelle igjen innenfor denne planperioden. En rekke boligområder fra foregående århundre var på vei mot slumstadiet, erklærte planen. Videre gjaldt det å sikre fremkommeligheten for fremtidens biler. Flere drastiske prosjekter fulgte denne planperioden, selv om noen ble skrinlagt etter protester.

Byens første kommuneplan gjaldt perioden 1976-85. Den kom nesten som en motreaksjon til foregående plan. I tillegg til en arealplandel skulle kommuneplanen fungere som en generell handlingsplan for

alle kommunesektorene under ett. Snart ble imidlertid planen vurdert som urealistisk og lite koordinert på flere områder. Den ble møtt av et økende utbyggingspress – og nye planer tok etterhvert over føringen av byens utvikling. Et antall gårdsanlegg ble foreslått opprettholdt med denne planen – og en kort stund fikk ubebyggede arealer bedre beskyttelse. Hensynet til jordvern og sikring av dyrkbare jordområder i byen var den viktigste begrunnelsen for dette – hverken nostalgi eller kulturminnevern.

Fra blanke ark og fargestifter til ABC-by

Nye og jomfruelige boligområder ble planlagt i Oslo utover 1950-tallet. Hele drabantbyer, med boligbebyggelse og annet, ble utformet etter ideer om "Siedlung", "Naboskap" og "ABC" som allerede var oppstått og utprøvet i utlandet.

Siedlung var i utgangspunktet en lav, enkel og kostnadsbesparende type boligblokker omgitt av grøntanlegg. Allerede omkring 1918 ble denne byggeformen prøvet ut i tyske prosjekter for økonomisk og sosial boligbygging. Mange lavblokker som synes typiske fra langt senere tid, blant annet fra 1940- og 50-tallets Oslo, har likheter med disse.

En mer avansert variant av Siedlung var Naboskapsideene, med enda sterkere betoning av den sosiale, funksjonelle og arkitektoniske helhet. Naboskap, opprinnelig av det engelske "neighbourhoods", hadde sitt utspring fra flere byplanteorier omkring haveby- og Arts and Craft-bevegelsene, videreført med "The Neighbourhood Unit" og havebyen Radburn fra før 1930. Det skulle utformes lokale enheter,

utenfor en sentral bykjerne og mest mulig uavhengig av denne – det vil si desentralisering av byens økonomiske aktivitet såvel som befolkning. Dessuten var det viktig å sikre felles grøntområder og trygg plass til gående.

Hver av de nyere nabokapsenhetene skulle ideelt planlegges for 10.000 beboere, og videre grupperes i mindre bosteder eller tun med 1000-2000 personer. Nabokapsenhetene skulle ha en konsentriske utnyttelsesgrad omkring sine respektive lokalsentra. Her skulle det etableres servicetilbud, skoler, fellesarealer, forsamlingshus, transportmuligheter og arbeidsplasser – i tillegg til boliger. Med dette ville nye drabantbyområder bli mer selvstendige og uavhen-

gige enheter i forhold til byens sentrum, særlig med hensyn til trafikkavviklingen.

Et tilsvarende uttrykk innenfor svensk byplanlegging var ABC, som stod for "arbeid-bostad-centrum". En av OBOS' ledende arkitekter, Frode Rinnan brukte begrepet i forbindelse med planleggingen av Lambertseter – Norges første helhetlige drabantbyprosjekt.

Livlig og pent mot økonomiske hensyn

Hva som lå til grunn for den faktiske utformingen av nye byområder, ser vi av enkelte linjer omkring reguleringsplaner og økonomi i samtidige OBOS-blader. Utbyggeren gjorde nemlig vedtak på tvers av

Reguleringsplan for Manglerudområdet, vedtatt 27.11.1951. Mye ble anderledes enn i denne planen, blant annet ble kirken og skolene flyttet. Men Ryenkrysset kom som planlagt. (Original i Byarkivet)

gjeldende anbefalinger fra byplanmyndigheter og arkitekter, begrunnet ut fra hensynet til medlemmenes behov og økonomi. Man argumenterte for lavblokker, i stedet for variert bebyggelse med mindre ensformighet – fordi oppføring av småhus og høyblokker i et nytt boligområde ville bli betydelig dyrere enn å bygge fireetasjes blokker. Et annet aspekt var at småblokker virket mer barnevennlige enn høyblokker; noe som var fastslått etter undersøkelser om oppvekstvilkår i England – om småbarns muligheter til utelek og mødres muligheter til oppsyn med sine små.

I 1954 tok forøvrig arkitekt Frode Rinnan til orde mot den negative kritikken som var blitt rettet mot utformingen av byens nye boligområder. Kanskje var karnapper, tårn og roser blitt etterspurt. Men det nøkterne og sparsommelige uttrykket var mer et utslag av politikernes føringer, enn arkitektens skjønnhetssans. Rinnan forklarte at: *"...om gatebildet ikke kan bli like vakkert uten et pyntetillegg må vi idag avstå fra denne berikelse, for de ekstra utlegg som kunne belive og berike gatebildet og gi strøket et livligere preg, sa myndighetene nei til."* Han var forøvrig enig i myndighetenes standpunkt i denne saken. Kritikerne skulle på det viset forstå, at i tider med bolignød kom estetikk og trivsel i annen rekke.

Gammelt til bry og gjenbruk

Med kommunesammenslåingen i 1948 var det blitt fortgang på kommunale arealervervelser. Kommunen viste mer enn vanlig interesse for tomteervervelser i denne tiden. Det falt sammen med kjempemessige boligkøer etter en periode med stillstand i boligutbyggingen. Nybygging skulle gjennomføres med knappe ressurser og i høyt tempo.

Kommunens finansrådmann var ansvarlig for eiendomskjøp; han understreket det umulige i å trekke opp reguleringsplaner for større arealer eller å få disse gjennomført før kommunen ble grunneier i stor målestokk. I formannskapet 2. mars 1950 ble det vedtatt å sette utgangen av samme året som frist, for å komme til enighet med ulike eiere om frivillige overdragninger. Alternativet ville være ekspropriasjon. Flere gamle gårdseiendommer ble ekspropriert.

Forøvrig var det ikke bare jomfruelig mark der arkitektene og planleggerne skulle boltre seg. Øyensynlig skulle ikke annet enn høydekurver og byggegrunn få påvirke utformingen eller disponeringen av nye byområder. Planmyndighetene hadde i utgangspunktet ikke vurdert det gamle Aker som stort annet enn et rent potensiale for tegnebrett, linjaler og farvestifter. Men ved siden av enkelte nyere villastrøk, dyrket mark og beiteland omfattet Aker-området en del gamle bygninger som de fleste planleggere og politikere betraktet som dårlig utnyttet og

lite verneverdige. Her fantes blant annet eldre jordbruksbebyggelse; tun med tildels tradisjonsrike hovedbygninger, stabbur, løer, grisehus med mer.

Tidspunktet for å trekke bevaring inn i debatten, ved siden av diverse uenighet om utforming og ressursbruk, var imidlertid ikke de beste. Først mens planer lå klare for nye drabantbyer, og det så og si grodde boligblokker opp av potetjordene, ble gamle Akergårder registrert. Flere av dem ble vurdert som verneverdige. Etter eget initiativ og i tolvte time gjennomførte en ad-hoc-komité, utgått fra kulturverninstusjoner, en hurtigregistrering av hovedbygninger som burde bevares.

Utbyggingspressede områder måtte prioriteres. Nye boligblokker, kirker og forretningssentra var allerede planlagt på steder der gamle bygninger stod, og det ble en kamp mot tiden og planmyndighetene for å beholde gårdstun med litt jord omkring. En ny bydelskirke var blant annet tegnet inn på et plankart for den nye Manglerud-bydelen, nøyaktig der den gamle Abildsøgården tun lå med mange hundre års tradisjoner og en 160 år gammel hovedbygning. Og hvis en bygning brant ned, kunne det på forhånd være lagt inn en klausul mot gjenoppføring. Ofte ble bare en liten have tilbake av tidligere omfattende dyrkede arealer.

Samtidig med de første protestene mot riving, begynte man å vende blikket mot England – med en viss engstelse. Nye drabantbyområder var nylig bygget ut der. Men erfaringene viste at utbygging av forretningshus og forsamlingslokaler ikke var gått i takt med oppføring av beboelseshus. Boliger hastet, mens andre bekvemmeligheter var utsatt. Dette hadde blitt en alvorlig mangel – ikke minst for grunntanken om så godt som selvforsynte, desentraliserte byområder.

For å møte tilsvarende problem i Oslo, begynte arkitekter og byplanleggere i Oslo å se mot de ellers besværlige Akergårdene. Med bruksendringer kunne kravene om bevaring imøtegås. Egnede og rimelig velholdte bygninger fikk bli til barnehager, forsamlingslokaler og annet i de nye drabantbyområdene – i første rekke der kommunen hadde overtatt arealer med gårdsbebyggelse. Et resultat kunne imidlertid bli halverte tun og ombygde bygninger, som mistet noe av sitt opprinnelig preg og verdi.

Gunstige løsninger i én tids byplaner kan senere bli til en hemske. Bymiljøer utvikles, foredles og forgår. Det er mange hensyn å ta. Hvor og hvordan vil Oslo være om førti eller hundre år? Nye tider bringer nye byplaner, politikere og planleggere med nye og utfordrende visjoner, føringer og restriksjoner for byens potensielle tomtearealer.

Kilder:

Grønvold, Line Monica: Planlegging: sanering eller vern av bygningsmiljøer? Med et blikk på de gamle gårdsbruk i Oslo (Hovedfagsoppgave i kunsthistorie, UiO 1996)

Utopiene som ville endret byen

Konkurransforslag og ideer

I Byarkivet er det bevart mange spennende tegningsutkast fra konkurranser gjennom 1800- og 1900-tallet og dokumenter omkring disse. Her finnes dekorative og utopiske løsninger; ulike ideer til byens utforming, gater og monumentale bygninger. Valgene mellom kuriøse, dekorative og funksjonelle forslag har vært retningsgivende for byen.

Av Line Monica Grønvold

Saker som gjelder konkurranser finnes som regel opplistet i kommunens saksregistre, med unntak av de tidligste årene. Materialet fra tidligere kommunale konkurranser ligger oftest ikke systematisk samlet. Arkivdokumenter og tegningsutkast fra kommunale konkurranser skal ifølge proveniensprinsippet tilhøre sitt opprinnelige arkiv. Ulike typer dokumentasjon om samme sak er likevel med tiden blitt liggende i ulike arkiver og institusjoner. Og deler kan ha gått tapt gjennom tidligere kassasjoner på ulike hold.

I Oslo, tidligere Kristiania kommune, ble offentlig byggevirksomhet vesentlig endret utpå 1800-tallet. Etter hvert som arkitektstanden vokste, kunne forslag til byggeløsninger innhentes fra flere forskjellige aktører. Og det kunne gjennomføres offentlige arkitektkonkurranser hvor forslagene fikk et nærmest likt utgangspunkt.

Tidligere hadde introduksjon og anbefalinger vært

en vanlig inngang til offentlige oppdrag – helst avhengig av bekjentskaper eller navn. Én eller få særskilt utvalgte ble invitert til å levere forslag, som skulle vurderes av en engere krets. Tildeling av oppdrag bygget på erfaringer og tradisjon, men ble på samme tid begrenset til lukkede miljøer. Den som ble invitert, fikk levere tegningsutkast og kostnadsoverslag – og iblant fulgte det med et par ekstra forslag. Utøverne fikk liten eller ingen økonomisk inntjening av sine utkast, men det medførte økt faglig oppmerksomhet og mulighet til oppdrag. En del viktige byggesaker som ble behandlet i formannskap eller kommunestyre utover 1800-tallet vil bekrefte praksisen med direkte tildelinger av oppdrag til etablerte navn, for eksempel til stadskonduktør Grosch.

De anonyme forslagene

Konkurransformen ble, så lang man kjenner til, tatt i bruk første gang i Norge i 1847 for Trefoldighetskirken. Neste store offentlige arkitektkonkurranse

Oscar Hoffs reguleringsprospekt fra 1920-tallet: Forslag til bebyggelse på Kontraskjæret og med en åpning mellom Eidsvolds plass og Tordenskiolds plass. (Original i Byarkivet/ Halssamlingen fra Hovedøya)

skal være holdt i 1855 og gjaldt en ny stortingsbygning. Fra 1884 til 1940 er mer enn to hundre arkitektkonkurranser kjent på grunnlag av presentasjoner i tidsskrifter. Antall deltagere lå i hvert tilfelle omkring ti-tyve før 1900. Spesielle konkurranser kunne ha større deltagertall; som i 1907 da ialt 69 forslag konkurrerte om Kongevillaen. Hovedvekten av konkurranser dreide seg om bygg i hovedstaden de første årene.

Konkurransforslagene kan ofte ha likhetstrekk når det gjelder utforming, selv om noen forslag bryter med dette. Allerede de første akademiene som utdannet arkitekter, hadde presentasjonstegning som ledd i undervisningen. Forslagene kan bære preg av individuell stil, skoloring, stilepoke, føringer for den enkelte konkurranse mm. Konkurransforslagene måtte anonymiseres, med bruk av motto istedenfor signatur. Begrensninger i fremstilling kan eventuelt bli pålagt av samme grunn – for tydelig personlig strek kunne røpe den enkelte deltager.

Konkurransestilen begynte med en akademisk tynn strek; detaljrike tusjtegninger og gjerne ensfarvet (monokrom) skyggelegging i lavering eller akvarell, slik vi ofte finner tegninger i en klassisistisk stil. Etter den første konservative perioden, overtok kraftigere konturlinjer i nygotikkens tegninger. Senere ble modernismens minimalisme uten fargebruk vanligere.

Faglige organisasjoner og felles konkurranse-

regler støttet etter hvert de premiertes interesser i større grad. Gjennomføringen av konkurranser skulle følge regler som kunne sikre partenes rettigheter, både for innbyder og arkitekt. Arkitektene opprettet en egen organisasjon i 1874 og dette ble regulerende. Felles krav til utforming av konkurranse-regler ble vedtatt, og offentliggjort i Teknisk Ukeblad 1907. Foreløpig var det ikke krav til at vinnerutkastet måtte legges til grunn for utbyggingen eller at deltageren bak vinnerutkastet skulle engasjeres som prosjektets utførende arkitekt. Vi vet at flere av kommunens førstepremierte konkurranseforslag ikke ble anbefalt eller utført.

Tegninger og kostnadsoverslag ble innlevert til vurdering i komiteer. Enten tegningene kommunen hadde ervervet var brukt eller ubenyttet, kunne de komme til nytte ved en annen og senere anledning – slik tilfellet var med et forslag til Johanneskirken. Byens magistrat foreslo å bruke noen av de innhentede tegningene til denne kirken for utforming av den nye Jacob kirke. Av den grunn skulle det være unødvendig å avholde arkitektkonkurranse for den nye kirken og bare justere tegningene litt.

Juryens syn og sammensetning kunne ha stor betydning for utfallet av konkurransene. Reglene fra 1907 bestemte at majoriteten av konkurransejuryene skulle ha arkitekturfaglig kompetanse, noe som ikke hadde vært et krav tidligere. Visse navn var gjengangere i konkurransejuryer rundt 1900, men senere

Oscar Hoff's reguleringsprospekt fra 1920-tallet: Akershus, nedre festning med nye gigantiske magasiner på festningsplassen, der gamle bygninger nå står bevart. (Original i Byarkivet/Halssamlingen fra Hovedøya)

deltok flere forskjellige. Den unge arkitekt Holger Sinding-Larsen var eksempel på en ledende norsk konkurransearkitekt. Han vant i alt seks konkurranser før han fylte tredve år og fikk for øvrig det store oppdraget med restaureringen av Akershus festning. Yngre fagfolk kom med i konkurransene fra 1920-tallet, noe som kanskje kan ha bidratt til en større åpenhet for nye strømninger i tiden.

Det forekommer også at luftige ideer og fremtidsvisjoner er blitt nedfelt på tegninger utenom de offisielle konkurransene. Dette kan være idyller som aldri ble virkelighet eller spennende tidsbilder på grensen til science fiction. Tilfeldige forslag og presentasjonstegninger som dette finnes også i Byarkivet – noen forslag kom utenfra, mens andre tegninger ble utformet i en fjern fortid ved kommunale kontorer.

"Økonomisk mest fordelaktige vinner"

I dag brukes flere prinsipper for tildeling av offentlige oppdrag, beroende på forhold som priser og monopolsituasjon. Som oftest blir forslag innhentet gjennom anbudskonkurranser. Men når nyere skolebygg og annet får skrikende behov for å gjennomgå omfattende bygningstekniske reparasjoner etter få år, kan det muligens indikere at de billigste tilbud

ikke behøver å være like lønnsomt over tid.

Egne regler gjelder for tildeling av bygge- og anleggskontrakter i kommunen. Kommunale oppdrag kan i dag tildeles eksternt – til privatpraktiserende arkitekter eller andre aktører – gjennom direkte bestilling, anbefaling, anbud eller konkurranser – åpent eller lukket. Bestemmelsene for rekruttering og tildeling skal tilfredsstillende strenge krav til konkurranse, kontroll, offentlighet osv. Bestemte tak på budsjetterte midler avgjør nødvendigheten av å utlyse oppdrag i hele EØS-området. Når det finnes få leverandører kan kunngjøring unnlates og konkurranseinnbydelse skje skriftlig til et begrenset antall – men oppdragsgiveren må vite det med sikkerhet ellers avholdes konkurranse. Det kan eventuelt settes grense for antall deltagere. Tildeling skal skje på grunnlag av det økonomisk mest fordelaktige tilbud eller utelukkende laveste pris, ut fra kriterier som på forhånd er angitt i prioritert rekkefølge – f.eks. pris, kvalitet, teknisk verdi, estetikk, funksjon, service, oppfyllelsestid etc. Det kan skilles mellom tildeling ved: 1) åpen eller 2) lukket konkurranse – uten forhandling, 3) forhandlet konkurranse, 4) direkte anskaffelse eller 5) prosjektkonkurranse for plan/prosjekt som skal kåres av jury, for bindende eller innstillende avgjørelser, med eller uten premiering.

Presentasjons-tegning til Jernbanetorget reguleringsplan, med plassering av Vigelands skålfontene foran Østbanen. Forslag signert av Bredo H. Berntsen i 1914. (Original i Byarkivet / Halsksamlingen fra Hovedøya)

Fra bestillingsverk til konkurranser

Med utgangspunkt i noen få historiske byggesaker, skal vi nå se ulike former for tildeling av oppdrag.

Vår Frelzers kirke er gammel, men fremstår ikke idag som opprinnelig. Flere forslag til ombygging ble presentert i annet kvartal av 1800-tallet, men en del er også utført senere. Før den store ombyggingen rundt 1850 kom det inn forslag fra blant annet bygmester og branninspektør Andreas Christian Bentien, slottsarkitekt Hans Ditlev Fransiscus Linstow, stadskonduktør Christian Henrik Grosch med flere prosjekter og til slutt arkitekt Alexis de Chateaufeu med tegninger som oppnådde godkjenning. De fleste av tegningsforslagene finnes dokumentert i Byarkivet.

Ett av mange forslag til utforming av fabrikkpipe for Christiania Elektrisitetsverk. (Original i Byarkivet/Halsamlingen fra Hovedøya)

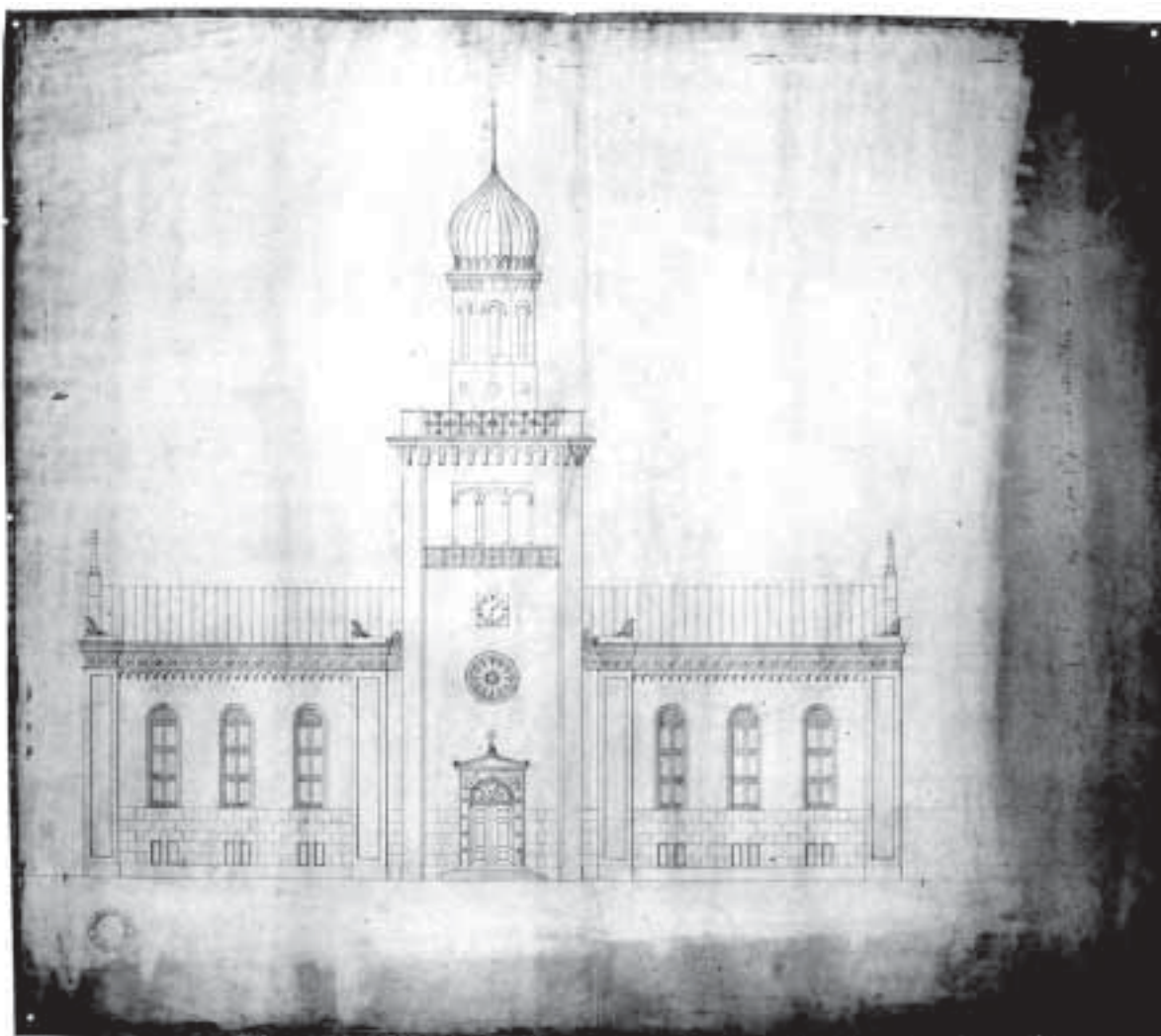

Saken ble aktuell i 1834, med kjøpmann Jacob Juels forslag ved en generalforsamling i Selskabet for Christiania Byes Vel, om å få laget tegninger til endring av kirkens tårn. Bentien mottok en direkte henvendelse om dette kort tid etterpå, men søkte råd hos Linstow. Prosjektet ble ikke bifalt av byens representanter, kirkeverge eller kirkeinspeksjon. Penger kunne ikke bevilges.

I 1839 fikk Linstow selv en henvendelse fra kirkeinspeksjonen. Han laget et fullstendig restaureringsforslag og argumenterte for store endringer fordi kirken var lite hensiktsmessig i forhold til behovet. Hans forslag var for spesielt, nærmest østlig inspirert og byzantinsk i formen – tilsvarende et sett med sarte penne-tegninger som vi nylig har funnet i Byarkivet. Begrunnelsen for de spesielle stilelementene skulle være at de lettere kunne anvendes til de eksisterende murene.

I 1846 henvendte kirkeinspeksjonen seg videre til arkitektene Grosch og Nebelong, etter direkte oppfordring fra formannskapet. Sistnevnte trakk seg, men Grosch utarbeidet flere forslag. Chateaufeu overtok imidlertid oppdraget, etter først å ha fått til oppgave å vurdere de tegningene Grosch hadde levert. Men kommunens generalregister over kommunerepresentantskapets beslutninger avslører ingenting om denne tildelingen av bygge- og restaureringsoppdraget, blant saker som gjelder kirkelige anliggender. Der finnes ikke formannsapsbeslutninger fra 1800-tallet. Dokumenter om byggesaken ligger i arkivene etter den tidligere Kirkeinspeksjonen.

Oppdraget med Trefoldighetskirken regnes som den første norske arkitektkonkurranse. Følgende deltagere skal ha blitt invitert: Linstow, Grosch, Johan Henrik Nebelong (ref. Oscarshall) og Heinrich Ernst Schirmer (ref. Gaustad asyl), samt Chateaufeu. Men kommunens generalregister viser ingen saker om konkurranse for Trefoldighetskirken. Sakstitlene forteller utelukkende at ny kirke skal oppføres og at en komité nedsettes til valg av kirketomt april 1849, og det gis bevilgning til tomt. En tilleggsbevilgning til tomt på Hammersborg ble deretter be-

Byens domkirke, Vår Frelser, med løkkuppel. Slotsarkitekti Linstows spesielle forslag til ombygging av kirken ble ikke vedtatt i 1839. Flere arkitekter leverte forslag på bestilling gjennom en årrekke. (Original i Byarkivet)

handlet i juli. Allerede neste sak i mai 1850 gjaldt oppførelsen etter Chateaufeu's plan. Da var oppdraget allerede blitt tildelt. Kirkeinspeksjonens arkiver kan belyse denne saken nærmere.

En annen sak som kan vise gangen i kommunens arkitektkonkurranser gjelder Uranienborg kirke, som Byarkivet har endel tegninger til. Også dette ble et av landets tidligste byggeprosjekter etter en alminnelig åpen arkitektkonkurranse. Men vinnerforslaget møtte uforutsette problemer. Oppstarten til byggeprosjektet begynte sommeren 1879. Magistraten fikk anmodning og myndighet av kommunebestyrelsen til å skaffe planer for tomteutnyttelse, bygnings-tegninger og et kostnadsoverslag for et kirkebygg til den nye menigheten. En bedømmelseskomité skulle omfatte et magistratsmedlem, formennene Rygh og Onsum, stadsingeniøren, stadskonduktøren, samt arkitektene Nordan og Trap-Meyer.

Formannskapet uttalte enighet med magistratens forslag om at bedømmelseskomiteen skulle avgjøre spørsmålet om eventuell plankonkurranse, før man innbød til konkurranse om selve kirketegningene. Reglene bestemte at hvert prosjekt skulle påføres selvvalgt merke og ledsages av lukket navneseddel.

De beste utkastene skulle premieres med kr. 1000,- og 600,-. Hvis arbeidet ble antatt av representantskapet, ville det tildeles et tilleggshonorar.

Komiteen ønsket imidlertid ikke å anbefale noen av forslagene – heller ikke 1. premien – uten at forslaget gjennomgikk omarbeidelse. Straks etter fullført oppførelse, med løpende omarbeidelser, ble det dessuten meldt behov om utbedringer av mangel og feil i konstruksjonen. Samtidige kilder i Byarkivet dokumenterer hvordan arkitektkonkurransen forløp og endte. Balthazar Lange var arkitekt og kirken kunne innvies i 1886.

Babels tårn av grovt tømmer fra Frognerseterskogen

En senere arkitektkonkurranse skjøt fart med formannskapetets beslutning 17. desember 1930. Da ble det gitt bevilgning til konkurranse om nytt tårn på Tryvann. Konkurransesprogrammet ble definert av byarkitekten og et skur med kiosk skulle inngå i prosjektet. Tårnet var tenkt oppført av tre, men det skulle gis anledning til å foreslå andre materialer og konstruksjoner. Rådmannen og skogutvalget tiltrådte byarkitektens forslag – "... dog således at de fore-

Over: Tryvannstårnet av tre. Et av flere konkurranseforslag fra 1930. Mottoet "Marvnisse" vant ikke.

Til høyre: De innkomne forslagene i konkurransen om nytt Tryvannstårnet ble alle for dyre. Kommunen gikk i stedet for Byarkitektens nøkterne forslag. (Originaler i Byarkivet/ Halssamlingen fra Hovedøya)

slår fastslått at tårnet skal oppføres av grovt tømmer fra Frognerseterskogen". Formannskapet bifalt innstillingen. Kommunens representanter i konkurransejuryen ble byarkitekt Harald Aars, sekretær Rastad og et tredje medlem som skulle oppnevnes av arkitektforeningen.

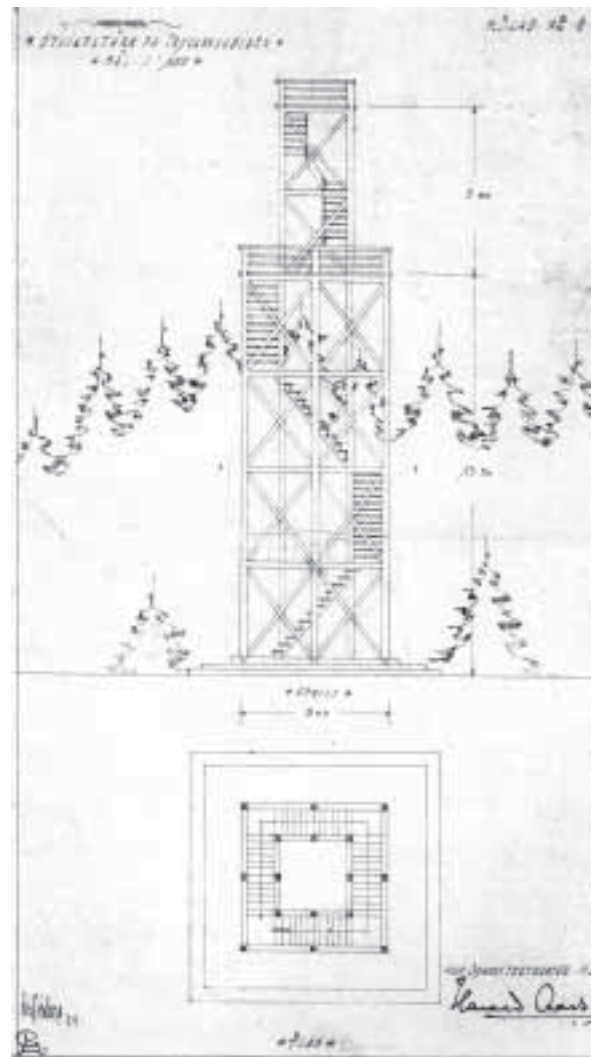
75 prosjekter innkom til den fastsatte fristen for konkurransen. Men ett forslag kom så sent at poststemplets dato og klokkeslett var avgjørende for at pakken ikke ble åpnet for deltagelse. Juryen hadde for øvrig bemerkninger i sin kjennelse om at fem av forslagene stred mot programmets krav til målestokk, materiale eller annet. Deltagelsen var anonym og lukkede konvolutter med hvert enkelt deltager navn kunne først åpnes etter bedømmelsen. Prosjektene bar istedet fantasifulle motto som: "Din Adolf", "Blåfjell", "Fanden i nøtten", "Babels tårn", "X", "Stjernekkikkert", "Skaufyr" og "Marvnisse".

Materialbehandling og formgivning var viktig for juryens vurderinger. Som skogtårn, ville det

være unaturlig å gi byggverket en "raffinert bykarakter". Det ble lagt spesiell vekt på "en sund konstruksjon, at plattformene gir god anledning til rundskue og at trappene er gode." Vindeltrapper ble kritisert. Utsiktsplattformene måtte ikke gi beklemmende følelse som på en veranda eller svalgang; og den nederste av disse måtte selvsagt ligge over tretoppene. Fremragende arkitektoniske arbeider kunne ikke alltid aksepteres i forhold til en del konstruktive og håndverksmessige krav – for eksempel ville laft være uegnet for å bygge høyt og kombinasjoner mellom ulike byggeteknikker som laft og reisverk ble ansett som forkastelig.

Juryens kjennelse ble meddelt skogutvalget den 7. januar 1932. Arkitekt Eyvind Moestue vant konkurransens første premie med sitt forslag under mottoet "Barfrø". Juryen var enstemmig om å la vinnerforslaget ligge til grunn for oppførelsen, med forbehold om kostnad. Nødvendige detalj- og arbeidstegninger ble antatt å koste kr 750,- i tillegg. Hvis materialer ble kjørt frem på vinterføre, kunne byggverket kanskje føres opp allerede samme sommer.

Byarkitekten oversendte en modell av vinnerprosjektet til rådmannen for 6. avdeling den 31.

mars det året. Nå hadde arkitekten tatt i bruk stående panel, noe byarkitekten bifalt fordi det ville innebære en betydelig vinning i både estetisk og praktisk henseende. Tårnmodellen var fremstilt i tenkte omgivelser, antagelig med bruk av levende naturmateriale – arkitekten uttalte en smule frykt for at nålene ville falle av før formannskapet fikk studert modellen. Kanskje ble det heller ikke så tiltalende, for saken tok en ny vending.

Etter at rådmannen hadde sett modellen, uttalte han den 12. april at det: "... måtte være mer praktisk å oppføre et åpent tårn nogenlunde overensstemmende med det siste utkast som byarkitekten hadde levert." Så ble ringen sluttet, ved at byarkitekten utarbeidet et nytt forslag i konferanse med bruksbestyreren. Rådmannen fant dette tilfredsstillende og anbefalte at det skulle godkjennes. Tårnet skulle reises av 16 mastetrær uten skjøt og kostnadene ble beregnet til et par tusen kroner rimeligere enn planlagt i konkurransen.

Et notat av 30.11.1932 fra borgermesteren viser til at Tryvannstomten var overdratt fra konsul Heftye for å: "... være til almenhetens benyttelse som utfluktssted. Bystyret besluttet 2. mai 1889 å motta gaven på disse vilkår. Man har oppfattet saken derhen at kommunen har i alle fall en moralsk forpliktelse til å sørge for at der alltid er et utsiktstårn på Tryvannshøiden." Av den grunn mente Borgermesteren at kommunen ikke kunne slippe forbi utgiftene til å oppføre et tårn der. Den 14. desember 1932 ga Formannskapet derfor en aksept for at kr 15 000,- kunne anvendes til et nytt Tryvannstårn, etter det sist utarbeidede utkast som ble godtatt.

Resultatet ble at alt konkurransearbeidet var gjennomført til ingen nytte.

Kilder:

Trykte:

Sauge, Birgitte; "Arkitektur begynner på ark: Konkurransoutkast 1847-1940" I Arkitektur i Norge; årbok 1999 (red. Norsk Arkitekturmuseum; Bonytt 1999).

Regler for tildeling av bygge- og anleggskontrakter i kommunen (vedtatt 05.05.1999)

Oslo kommunes aktstykker

Utrykte:

Finansrådmannens sakarkiv

Byarkivets tegningsarkiv

Utsiktstårnet i Stensparken ble aldri realisert. Forslaget minner om Karde-momme by og Mummidalen, og er utformet kort tid før funksjonalismens strenge linjer ble enerådende. Akvarell, signert Hoff 1924. (Original i Byarkivet)

Storting i Frognerparken

Byplaner det ikke har blitt noe av, er ofte vel så interessante å studere som planer som er blitt realiserte. Planer som er gjennomførte kjenner vi jo resultatet av, mens planer som bare er blitt liggende på tegnebordet og ikke kommet videre, kaller både på fantasi, undring og et lite smil. Hvilken vei hadde eksempelvis byen tatt hvis planene om å bygge et helt nytt stortings- og regjeringsbygg i Frognerparken hadde blitt noe av, slik det ble foreslått på 1950-tallet?

Av Bård Alsvik

På forsommeren 1951 møttes to eldre bekjente på en sosial tilstelning i Oslo. Den ene var den utrettelige rittmesteren Thrap-Jensen, som var svært opp-tatt av byens regulering og som stadig var fremme i hovedstadspresen med kommentarer og forslag til hvordan byen kunne forskjønnes og utvikles til beste for dens borgere. Den andre var en av arbeiderpressens skarpeste penner, tidligere kommunepolitiker og redaktør Hans Amundsen, som på det tidspunktet var skribent i Arbeiderbladet.

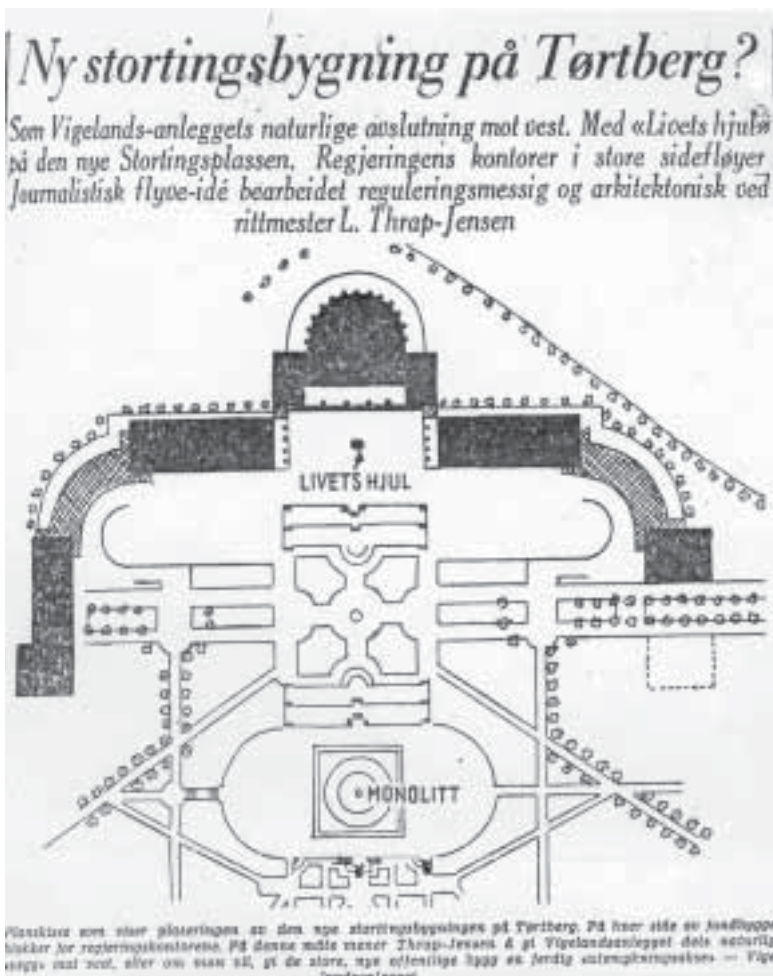
Thrap-Jensens idéer ble gjengitt i et stort oppslag i Verdens Gang i oktober 1951.

Pukkel på de folkevalgte

Under den hyggelige passieren de to hadde, glapp det ut av Amundsen noe som vel var ment som en journalistisk flyveidé, mer enn et reelt forslag – tanken om å bygge et nytt Storting med dertil hørende regjeringskontorer bak Monolitten i Vigelandsparken. "Jeg var uforsiktig nok til å luften denne tanke for vår felles venn Thrap-Jensen", skrev Amundsen i en artikkel høsten 1951, vel vitende om at han sto overfor en mann som hadde skreppa full av store planer og plass til mange flere. Thrap-Jensen falt nemlig pladask for Amundsens idé, og de som skulle ha tak i rittmesteren den sommeren, måtte ta turen til Vigelandsparken der han var å finne med tegneblokk og kullstifter fra morgen til kveld. Den gamle kavalerist hadde nemlig satt seg til hest, klar til å svinge sabelen i kampen for en bedre og vakrere by. Et nytt Storting bak Vigelands monolitt skulle bli en av hans største seire.

Amundsens idé og Thrap-Jensens entusiastiske fadderskap, hadde sammenheng med et par andre planer som var i ferd med å realiseres nede i sentrum av byen. Begge planene handlet om å skaffe gode arbeidsforhold for de folkevalgte, for regjeringen og departementene. Alt for lenge hadde landets folkevalgte slitt under trange forhold på Løvebakken. Samtidig este det byråkratiske apparatet ut. Nye departementer overtok for gamle, og et økende antall ansatte tok plass i de ulike administrasjonen for å løse de oppgavene som det stadig mer komplekse samfunnet påtvang maktøverne. Dersom politikerne og dens administrasjoner skulle kunne skjytte sitt daglige kontorarbeide i nærheten av maktens sentrum, måtte det bygges nytt og romslig.

Stortinget hadde allerede besluttet å bygge på den gamle stortingsbygningen med en kontorfløy ut mot Akersgata. Den nye fløyen brøt imidlertid fullstendig med stortingsbygningens opprinnelige stil. Det var en modernistisk påbygning som falt mange tungt for brystet og skapte debatter i pressen. Mindretallet, utgått fra Arbeiderpartiet med Trygve Brat-

teli i spissen, kalte vinnerutkastet for en "stygge pukkel", og foreslo heller bygging av en helt ny stortingsbygning som skulle stå ferdig til 150-årsjubileet for grunnloven i 1964.

Forslaget til hvor regjeringen skulle gjøre av seg var imidlertid en langt mer omstridt og betent sak. Et gammelt forslag fra 1890-årene, om å bygge et nytt regjeringsbygg i det såkalte Empirekvartalet, ble hentet fram igjen og pusset støv av. Denne planen forutsatte riving av hele kvartalet. I 1906 sto den første fløyen av et stort H-formet kompleks ferdig, men dette hadde skjedd uten at noen av husene ble revet. I 1939 utlyste man ny konkurranse som også forutsatte riving, men krigen satte et foreløpig punktum for saken.

Empirekvartalet besto av fire bygninger i såkalt empire stil. Her hadde landets første Rikshospital hatt hus, og en av bygningene, den såkalte Fødselsstiftelsen, var den senere så kjente byarkitekten Chr. H. Grosch' første offentlige bygning. Hele kvartalet var vernet i henhold til Lov om Bygningsfredning av 1920, men likevel så det i 1951 ut til å være politiske flertall for å bygge et nytt regjeringsbygg akkurat der.

Monolitt bak en skjev ås

Når både saken om Stortingets tilbygg og saneringen av Empirekvartalet så ut til å være tapt, gjaldt det å komme med et motforslag som var så godt at ingen kunne si nei til det. Thrap-Jensen mente at Amundsens idé holdt mål i så måte. Et nytt stortings- og regjeringsbygg ville redde den gamle stortingsbygningen fra den "stygge utvekst" og Empirekvartalet fra en total sanering. Ti millioner som var bevilget til kontorfløyen i stortingsbygningen, ville dessuten kunne skytes inn i prosjektet og gi det en god start.

Etter en lang sommer med planlegging og konferering med arkitekter, gikk Thrap-Jensen med brask og bram ut i VG der han presenterte sine planer. Avisen omtalte den som "storslagen og original", og lot rittmesteren slippe til med sine visjoner: "Står man i hovedporten på Vigelandsanlegget ved Kirkeveien og ser vestover, prosjekterer Monolitten seg mot en skjev åslinje (Ullernåsen). Den mangler fullstendig en bakgrunn som kan fremheve den vakre silhuett. Å anbringe et nytt storting flankert av regjeringsbygninger på den langstrakte vidunderlige krets hvor livshjulet nu er plassert og fortsatt vil bli stående, vil i høyeste grad avhjelpe et sådant savn".

Rittmesteren så med andre ord ikke bare planen som en redningsplanke for Empirekvartalet, men mente åpenbart at Frognerparken var et velegnet sted som fortjente et nytt monumentalbygg for å bedre parkens estetiske linjer. For å lette kommunikasjonen til det nye Stortinget, ville Thrap-Jensen

bygge en "vakker bru" over Frognerbekken i sør og føre Frognertrikken over denne. Trikken skulle gå videre fra Frogner plass til Vigelandsveien, forbi Stortinget og så til Sørkedalsveien. På brua så han for seg skulpturer av Vigeland som ikke var plassert andre steder, dessuten håpet han å kunne flytte Bymuseet fra "den brannfarlige" Frogner hovedgård til en ny bygning i nærheten. Han så da for seg at Frogner hovedgård kunne brukes som representasjonsbolig for statsministeren eller stortingspresidenten. Stortingsrepresentantene skulle dessuten få "en vakker, buet høybebyggelse" i nordenden av parken innredet for "familiebekvemligheter og pensjonat".

Storting på Fokkstua

VGs oppslag med Thrap-Jensens ideer, skal etter sigende ha ført til valfart til Frognerparken den påfølgende søndag. Imens satt redaktører og skribenter med kvesste penner, klare til å mene noe om forslaget. VG sendte ut to fotografer til Vigelandsparken, og resultatet ble en billedmanipulasjon som

Stortingets plasering

Dagbladets skribent "Cm" harselerte over planene om å flytte Stortinget, og avisas tegner Harald Nielsen fulgte opp (Oktober 1951).

antydte hvordan det nye regjerings- og stortingskvartalet ville ta seg ut en høstdag i fremtiden. "Storslagent og flott" ville det bli, hevdet avisen.

Morgenbladet ga også forslaget god omtale. Penger hadde man hvis man bare ville, hevdet avisen. Kanskje virket det som noe "subtelt" å plassere Stortinget "langt ute på landsbygda", men avisen minnet om at også St. Hanshaugen en gang i tiden hadde ligget ute på landet, og "byer i vekst i retning av det som kalles storby, har det i seg, at de stadig skaper nye sentra, i så henseende danner Oslo ingen unntagelse".

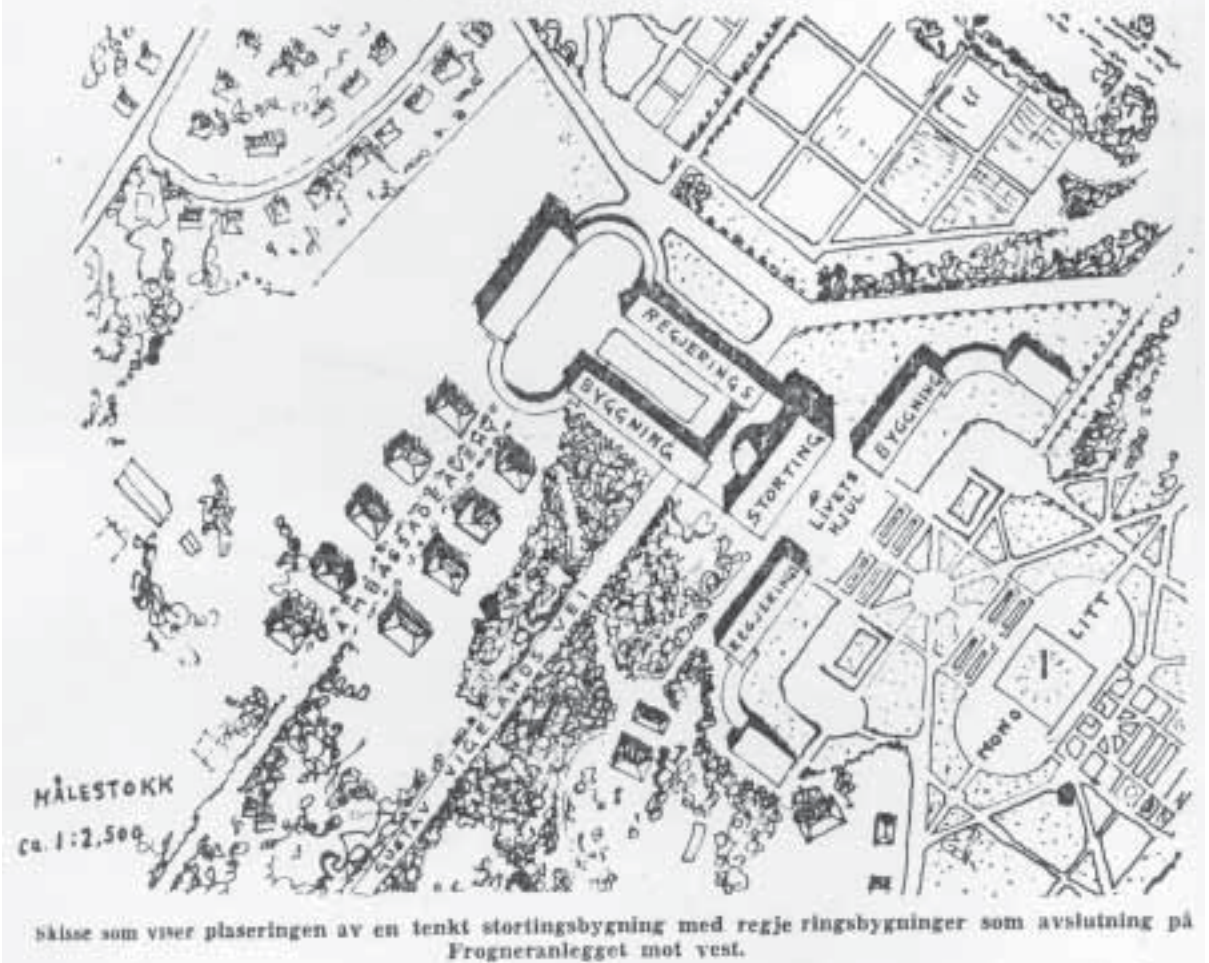
Dagbladet, som kanskje var mest kritisk til forslaget og kalte det en "dødfødt plan" som Vigeland selv aldri hadde villet godkjent, valgte å se på det hele med en god porsjon ironi. Hvorfor Frognerparken, spurte en av avisens skribenter. Man kunne jo

redde Empirekvartalet hvis man bygde nytt hvilket som helst annet sted: "Og her vil jeg innskyte at jeg nettopp sitter fordypet i et privat forslag om et kombinert bygg av denne art enten på Hovedøya eller på Fokkstua, og særlig har det siste meget for seg for så vidt det her absolutt er terreng nok, liksom det synes meg at Snøhettas vakre profil liksom ligger og skriker etter noe den kan være bakgrunn for."

Ironien blomstret også i en enquete i samme avis når spørsmålet gikk til byens forstå-seg-påere om hva de syntes om planen samt en uttalelse fra Thrap-Jensen om at Vigeland selv ville ha sluttet opp om den. "Hadde Bjørnstjerne Bjørnsson levd ville han vært enig med meg og uenig med dem som mener at Vigeland ville vært enig med dem", var kinodirektøren Kristoffer Aamots kommentar og

FROGNERANLEGGETS AVSLUTNING MOT VEST

En monumentalbygning på toppen bak monolitten

Hans Amundsen presenterte sine idéer om nybygg for storting og regjering i en artikkel i Arbeiderbladet 29. oktober 1951.

mente at det var alt for lettvent å ta døde menn til inntekt for seg. Byen oversvømmes av planer, hevdet han, og selv brant han inne med ideen om bru til Nesoddtangen, men særlig realistisk var heller ikke dette, påpekte han.

Overingeniør Schach, som hadde samarbeidet mye med Vigeland, mente at planen skjøt langt over mål og at plasseringen ville vært til større ære for Stortinget enn for Vigelandsanlegget. Han påpekte dessuten at kommunen antakelig var bundet av kontrakten med Vigeland, og at planen derfor ikke kunne realiseres.

Arbeiderbladet undersøkte på sin side hva byens reguleringsmyndigheter mente om planen, og her traff avisen på folk som sto Arbeiderpartiet nær, og kanskje av den grunn ga planen sin støtte. Reguleringsjefen selv, Erik Rolfsen, mente planen løste mange av de vanskelige spørsmålene i sentrum, men hadde likevel ingen sans for argumentet om at Stortinget skulle danne et fond for Vigelandsparken. De tilstøtende arealene mot det ennå ubebygde Skøyen, ville imidlertid egne seg godt til formålet, hevdet han. Plansjef Strøm var også positiv og mente at planen var uttrykk for *"en storstilt tanke og helt i pakt med utviklingen"*. Det samme mente en av ildsjelene bak kampen mot saneringen av Empirekvartalet, arkitekt og senere byantikvar Arno Berg, som uttalte at *"alt ikke kan ligge på Karl Johan eller i nærmest naboskap"*.

Byens mange hjerter

Så kan vi fantasere over hvordan det hele hadde gått hvis planene hadde blitt realisert. Flyttingen av makt-

ens sentrum, ville nødvendigvis også ha gjort noe med byen. Den måtte gjøre seg vant med at storting og regjering ikke lenger var å finne på Løvebakken, men i randen av Vigelandsparken. Byen ville kanskje ha fulgt etter med nye gater og veier, butikksentra og trikkelinjer. På Skøyen-jordene hadde det kanskje kommet tyngre bebyggelse, flere mennesker og et byliv som det som er å se på Karl Johan.

På den annen side er det vel riktig å si at Majorstua og Frogner er en del av sentrum i dag, selv uten et Storting i sin midte. Sentrum er udefinert – og ingen vet riktig hvor grensen går. Studerer man slagordet for Norwegian Wood-festivalen på bannerne som blafrer i vinden langs Stortingets skittengule fasade i skrivende stund, står det i hvert fall *"Rock i hjertet av Oslo"*. Om hjertet ligger i Frognerbadet mer enn på Karl Johan, er vel kanskje tvilsomt. Kanskje er det heller riktig å si at byen har mange hjerter og mange sentra. Frognerparken, som et av de mest pulserende stedene i byen, i hvert fall på fine soldager, har da også klart seg godt uten et storting oppe på Tørtberget. Og godt er nok det, på tross av en sjenerende skjev ås bak parkens mektige monolitt.

Kilder:

Aftenposten
Arbeiderbladet
Dagbladet
Morgenbaldet
VG
(alle fra siste uke av oktober 1951)
Oslo byleksikon, Oslo 2000

Oslo Pensjonsforsikring AS 100 år Vellykket jubileumsbok

Oslo Pensjonsforsikring AS fyller 100 år i år, og feirer med boka *Veien mot trygghet*. Jubileumsboka viser utviklingen fra opprettelsen av Kristiania kommunale pensjonskasse i 1902 frem til omdannelsen til aksjeselskap og navnebytte til Oslo Pensjonsforsikring AS i 2001. Kristiania kommunale pensjonskasse var en av de første av sitt slag i Norge, og skulle gradvis bli bygget ut til å gi økonomisk sikkerhet i forbindelse med sykdom, uførhet og alder.

Boka er skrevet av historikeren Elin Myhre, og dette er første gangen at en kommunal pensjonskasse får sin historie skrevet av en faghistoriker. Myhre setter innføringen av en kommunal pensjonskasse i Oslo i sam-

menheng med samfunnsutviklingen for øvrig; industrialiseringen, fremveksten av en samfunnsgruppe bestående av lønnsarbeidere, byggingen av en velferdsstat, etc. Dette har gjort boken til interessant lesning, ikke bare for spesielt innvidde, men også for de med en mer allmenn interesse for historie.

Forfatteren har benyttet en rekke kilder fra Byarkivet, blant annet aktstykker fra Oslo og Aker, og foto fra Byarkivets mangslungne fotosamling. Boka er totalt på 113 sider, har masse bilder, et nydelig layout og en flott forside: med andre ord en jubileumsbok en hundreåring verdig!

Morten Brøten

Arkivutdanning i Nederland

– noe å lære?

I Nederland finnes det to typer fireårige arkivstudier og det akademiske fagmiljøet utfører arkivfaglig forskning. I Norge tilbys to varianter av korte utdanningstilbud og en rekke kurs. I den grad det drives forsknings- og utviklingsarbeid her, utrettes dette i arkivinstitusjonene og ikke ved utdanningsinstitusjonene.

Av Anne Marit Noraker

Fire av Oslo byarkivs medarbeidere var i juni på studietur til Nederland sammen med ca. 25 kolleger fra andre norske kommunale og fylkeskommunale arkivinstitusjoner.

Inntil 1995 var arkivutdanningen i Nederland preget av landets arkivmyndigheter. Arkivskolen ("Archief-school") begynte å tilby undervisning i arkiv allerede i 1919, men studietilbudet som fantes var likevel svært begrenset. Opplæringen gikk over ett år og besto av en kombinasjon av praksis og teori. Elevene fikk undervisning i arkivmetodikk ved arkivskolen en dag i uken og arbeidet de fire øvrige ukedagene i et arkiv, ofte med ordnings- eller katalogiseringsarbeid.

Etter å ha levert og fått godkjent et slags svenestykke i form av et katalogarbeid eller lignende, gikk elevene opp til en statseksamen i emner som arkivistikk, forvaltningshistorie og paleografi (lesing av eldre skrift). Arkivfaglig forskning var det lite av. I stedet innskrenket den faglige debatten seg ofte til enkelt detaljer om katalogisering og ordning, i følge den nederlandske arkivprofessoren Eric Ketelaar.

Arkivutdanningen ble lagt radikalt om i 1995. Årsaken var at arkivinstitusjonene var i ferd med å miste kontrollen over arkivene i overgangen til nye media. Skulle man klare å bevare informasjon, og ikke bare papirer, måtte arkivinstitusjonene komme i forkant av den teknologiske utviklingen.

Akademisk og yrkesfaglig arkivstudium

Arkivutdanningen ble omgjort til en selvstyrt stiftelse som samarbeider med byens universitet. Arkivskolen, også kalt Institutt for arkivutdanning og forskning, holder til ved Hogeschool van Amsterdam.

Faglig er det arkivdanning og informasjonsvitenskap som står i fokus nå, mens det tidligere var forvaltningshistorie og papirkvaliteter. Instituttet tilbyr to studier som begge går over fire år; ett akademisk og ett yrkesfaglig ("professional").

For å komme inn på den *akademiske* linjen, må en ha fullført treårig videregående skole. Studiet gir studentene en eksamen som tilsvarer en mastergrad. Det første året er en generell innføring, med historie

og andre hjelpemateriale, deretter kommer selve fagstudiet som går over tre år og som består av ett år med informasjonsvitenskap, ett år med arkivkunnskap og et halvt år til et selvvalgt emne. Til slutt skal studentene arbeide ca et halvt år med en avhandling ("thesis"). Studenter som har en universitetsutdanning fra tidligere, slipper innføringsdelen og det selvvalgte emnet, og tar eksamen etter to og et halvt år. Neste år vil det skje en mindre omlegging, slik at studiet gir en formell grad. I tillegg vil det bli adgang til å ta bachelorgrad.

For å komme inn på *fagstudiet*, må man ha fullført toårig videregående skole. Utdanningen strekker seg over like lang tid som det akademiske, men er mer praktisk lagt opp. Det generelle innføringsåret kreves også her. Ellers består studiet av informasjonsbehandling (1 år), arkivdanning (1 år), praksisperiode (1/2 år) og prosjektarbeid (1/2 år) i stedet for informasjonsvitenskap, arkivkunnskap, selvvalgt emne og avhandling.

I begge studier fokuseres det på å lære studentene tilnæringsmåter, ikke teknikker. Man ser det som mer interessant å analysere hva som ligger bak dokumentet enn dokumentet i seg selv. Det vil si at man er opptatt å lære studentene å analysere og sette seg inn i hvilken sammenheng et dokument ble skapt (hvorfor, hva tenkte de som skapte det, osv.) heller enn å lære konserveringsteknikker og å lese gotisk skrift.

Arkivstudiet har i løpet av de få årene det har eksistert, fått stadig større tilstrømning av studenter. I år er det 28 førsteårsstudenter ved den akademiske linjen. Ved fagstudiet har antall elever vært noe færre.

I dag består staben ved den nederlandske Arkivskolen av profesjonelle lærere, og mye av deres tid benyttes til forskning. Blant deres målsetninger er å bygge bro mot andre fag, særlig informasjonsvitenskap. Arkivfaget skal være praktisk orientert og problemløsende, men fagmiljøet ved høyskolen må ikke miste kontakten med arkivhverdagen. For tiden konsentreres forskningen om tre emner: a) arkiv-

danning ("record management"), b) arkivpresentasjon ("description") som for eksempel katalogkonstruksjon, og c) kassasjonsvurdering ("appraisal").

Staben ved instituttet deltar i og/eller utfører prosjekter i samarbeid med myndigheter, arkiv-institusjoner og private firmaer i både inn- og utland. I motsetning til konsulentfirmaer ønsker de imidlertid ikke å gjøre flere likeartede prosjekter. Oppdragene kan for eksempel være å designe et dokumentbehandlingssystem eller å evaluere ulike katalogsystemer og databaser. Om lag halvparten av publikasjonene dette resulterer i er på engelsk, og alle legges ut på Internett.

I følge Ketelaar vil det alltid være en motsetning mellom praktisk arkivarbeid og de mer teoretiske tilnæringsmåtene. Like fullt er det viktig å betrakte arkivene som resultater av saksbehandlings- og vedtaksprosesser, og ikke som fysiske gjenstander, understreker den nederlandske arkivprofessoren.

Hva kan vi lære i Norge?

Ser vi på utdanningssituasjonen i Norge, er kurs- og utdannings-tilbudet langt høyere i dag enn det var for ti år siden. Arkivarene er vesentlig mer kompetente og de faglige diskusjonene er blitt stadig skarpere og bedre. Det eksisterende tilbudet har i stor grad bidratt til å tilføre kompetanse og yrkesstolthet ved å tydeliggjøre at arkivarbeid ikke er vanlig kontorarbeid.

Samtidig kan det virke som vi ligger noe etter Nederland når det gjelder arkivutdanning. I Norge mangler vi fortsatt en omfattende, kompetansegivende grunnutdanning med vekt på arkiv, rettet mot personer som ønsker å bli arkivarer i arkivskapende virksomheter. Og vi mangler et forskningsmiljø som er uavhengig av arkivmyndighetene.

Studiene som tilbys her i landet er forholdsvis korte. Verken Arkivakademiet eller Universitetet i Oslo tilbyr mer enn 10 vekttall / 30 studiepoeng i arkivdanning, som tilsvarer en halvårsenhet. Påbyggingsenheter er riktignok på trappene, men vil ikke tilsvare store endringer når det gjelder lengde på studiene.

Arkivakademiet, som ble formelt opprettet i 1992, har vært et studium for folk som allerede driver med arkivarbeid. Det er dermed å regne mer som en etterutdanning enn som en grunnutdanning. Studiet er dessuten ikke formelt kompetansegivende ved oppbygging av en grad.

Grunnfag i arkivkunnskap ved Universitetet i Oslo kan benyttes til å bygge opp en grad. Blant dem som fullfører grunnfaget, ender de fleste opp i yrker som har med arkivdanning å gjøre. Men studieplassene er få, og erfaringsvis er det mange som hopper

av studiet etter det første halvårets eksamen, som vedrører depotrelaterte og generelle arkivfaglige temaer. Blant disse er det få som ender opp med å arbeide med arkiv. Studentenes muligheter på stillingsmarkedet er jo langt bredere enn innenfor arkivarbeid alene, i og med at studiet ofte inngår som del av en cand.mag- eller cand.philol-grad.

I den grad det drives forsknings- og utviklingsarbeid innenfor arkivfaget her i landet, utrettes dette i arkivinstitusjonene og ikke ved universitet eller høyskoler. Dette har sammenheng med mangelen på et arkivfaglig forskningsmiljø ved landets utdanningsinstitusjoner. Det faglige ansvaret ved de eksisterende utdanningstilbudene ligger i all hovedsak hos Riksarkivet, og flertallet av foreleserne ved studiene kommer også derfra.

Det er verdifullt at Riksarkivet er tungt inne når det gjelder utdanning – både på grunn av det faglige utviklingsarbeidet som er gjort i Arkivverket de senere årene, og på grunn av de lærekreftene som der besittes. Men rent prinsipielt kan det være viktig at et utdanningstilbud på høyskole- eller universitetsnivå

står på egne ben. Dette gjelder nok ikke minst med hensyn til videre utvikling og forskning innenfor arkivfaget.

I følge lærere ved den nederlandske Arkivskolen, eksisterer det ikke der noe kurstilbud for arkivarer organisert fra annet hold. I Norge tilbys et mangfold ulike varianter av arkivkurs, arrangert av ulike arkivinstitusjoner og -organisasjoner. Hos oss har dette gitt mange arkivarer mulighet til å øke sin kompetanse og til å etablere et nettverk av personer som har tilsvarende arbeidsområder. På den annen side kan det hende at det er det mangelfulle utdanningstilbudet som har skapt et slikt behov for kompetansegivende kurs her i landet.

Det norske utdanningssystemet ved universitet og høyskoler er for tiden under omlegging. Det kan få store konsekvenser for oppbyggingen av en arkivutdanning. Ved Universitetet i Oslo blir det opprettet en bachelor-grad fra høsten 2003. Samtidig har Høyskolen i Oslo nylig vedtatt en studieplan for et nytt arkivstudium. Hvis Kirke- og utdanningsdepartementet gir bevilgninger, kan det dermed komme i stand en grunnleggende og kompetansegivende arkivutdanning på høyskolenivå.

Kilder:

www.archiefschool.nl

Forf. og Leif Thingsruds notater fra forelesninger 4.-5. juni 2002 ved Hans Scheurkogel og Peter Horsman ved Archiefschool og Eric Ketelaar, professor i arkivvitenskap ved Nederlands vitenskapsfakultet

Byarkivet i Amsterdam

Utfordringene ligger i håndteringen av nye media

Byarkivet i Amsterdam ble opprettet i 1848 og huser i dag en samling om lag tre ganger så stor som Oslo byarkiv i sine gamle lokaler ved Amstels bredd. Utfordringene for de 160 medarbeiderne ligger imidlertid i å kunne ta imot dagens og fremtidens arkiver. Da er det ikke hylleplass, men teknisk kompetanse og strategisk planlegging som vil være avgjørende for om institusjonen lykkes i å sikre informasjon og dokumentasjon.

Av Leif Thingsrud

Amsterdams byarkiv fyller nesten et helt kvartal med en labyrint av bygninger i alle stilepoker, fra det nyromantiske rådhuset via et eldre diamantsliperi – som nå brukes som utstillingslokale – til kontor- og magasinbygg fra 1980-tallet. Institusjonen ble etablert allerede i 1848, og fikk i 1914 overta den gamle rådhusbygningen til den oppslukte forstadskommunen Nieuwer-Amstel. Om et par år vil de imidlertid flytte til et nyere bankkompleks ved Herengracht inne i sentrum, og få mer hensiktsmessige lokaler.

Byarkivet oppbevarer sytten kilometer kommunale arkiver, seksten kilometer privatarkiver – mest etter firmaer og organisasjoner som har vært sentrale i byens liv – og en "museumssamling" av over en million malerier, fotografier, tegninger og filmer. Det har nærmere ett hundre fast ansatte, i tillegg kommer et stort antall engasjementer, slik at det til enhver tid arbeider ca. 160 der. Allikevel er det her, som i de fleste andre arkiver, betydelige ordningsetterslep. Planen er imidlertid at de skal ha ferdig

digitaliserte kataloger i løpet av neste år og fotosamlingen ferdig digitalisert i løpet av 2005.

De største utfordringene ligger allikevel i håndteringen av arkiv på elektroniske media. Foreløpig er det digitale depotet ikke mer enn 228 gigabyte, og mye av det er sikkerhetskopier. Dette vil formodentlig endre seg dramatisk i løpet av noen få år.

– Vi ser store utfordringer i lagringstiden til disse mediene, forteller Carolien Schönfeld, som er ansvarlig for de elektroniske arkivene, men verre er versjonsskiftene. Hvilke dataformater vil fortsatt være leselige om hundre år?

Som en kortsiktig løsning prøver vi å beholde originalformatet sammen med programmet, forteller Schönfeld. Vi registrerer metadata og bevarer manualer og beskrivelser av hardware. Nylig kom det lovbestemmelser som definerer lagringsstandarder. Langtidslagringen vil allikevel stadig være et problem, likeså spørsmålet om hvem som skal betale for lisensene til eldre programmer.

Byarkivet i Amsterdam er på mange måter likt vårt eget. Arkivdanning går hånd i hånd med depot og formidling. Web-sidene er omfattende og mye besøkt, særlig er de gamle fotosamlingene populære. Men det som skiller er størrelsen. I Oslo er vi nitten fast ansatte, i Amsterdam fem ganger så mange, og i tillegg har de mange flere løsmedarbeidere. Arkivdannelsesseksjonen på 25 personer selger sine tjenester til de kommunale etatene, som villig betaler. Og mens femten hundre besøkende årlig finner veien til lesesalen i Maridalsveien 3, klarer hele tredve tusen å finne fram til Amsteldijk 67. De legger blant annet igjen 150 000 Euro i arkivbutikken hvert år.

Men Amsterdam er ikke fem eller femten ganger Oslo i folketall, bare en halv gang større. Byen er imidlertid både en gammel kulturhovedstad som er stolt av sin historie og en postindustriell storby som ser det som en nødvendighet å kunne følge med i den teknologiske utviklingen. Derfor er det ikke bare mulig å ha et byarkiv med et årsbudsjett på ti millioner Euro, men antakelig også nødvendig.

Ærverdig, men ikke praktisk. Amsterdams byarkiv har siden 1914 holdt til et gammelt rådhus. (Foto: Tore Somdal-Åmodt)

Hvem vil være pilot?

Ny instruks om elektronisk arkivering

Den 4. april i år vedtok byrådet "Instruks for elektronisk arkivering av saksdokumenter i Oslo kommune". Instruksen har fått byrådssaksnummer 1145/02 og kan leses på kommunens inter-/intranettsider. Instruksen stiller krav til og legger til rette for overgangen fra papirbasert til elektronisk arkivering, og er den første i sitt slag i Norge. Selv om instruksen er vedtatt, er den ikke trådt i kraft ennå, men utvalgte virksomheter kan i samarbeid med Byarkivet sette i gang pilotprosjekter.

Av Morten Brøten

Oslo kommune har som mål å være ledende innen bruk av Informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) i offentlig sektor, og benytte denne teknologien til å utnytte potensialet internt så vel som eksternt i kommunen. Dette er nedfelt både i IKT-strategien og i eOslo-prosjektet. Digitalisering, papirløs forvaltning og elektroniske saksflytprosesser er blitt honnørord også i Oslo kommune!

Instruks for elektronisk arkivering av saksdokumenter er resultat av arbeidet til en arbeidsgruppe ledet av Byarkivet. Underveis har dokumentet har vært på høring både i det nasjonale fagmiljøet og internt i kommunen med mange konstruktive tilbakemeldinger. I tillegg til instruksen er det under utarbeidelse en veiledning, som skal forklare, utdype og problematisere innholdet i instruksen. Oppgaven med å lage veiledningen er delegert fra Byrådsavdeling for service- og organisasjonsutvikling til Byarkivet. Instruksen og veiledningen vil til sammen utgjøre et nyttig arbeidsverktøy for virksomheter som ønsker å gå over til elektronisk sakarkiv.

Instruksen - en kort presentasjon

Et elektronisk sakarkiv forstås i instruksen som et arkiv hvor alle virksomhetens saksdokumenter er lagret elektronisk i tilknytning til et Noark-basert arkiv- og saksbehandlingssystem. Systemet må være Noark-4 godkjent med funksjonalitet for elektronisk arkivering. Instruksen omhandler primært digitalisering av dokumenter som produseres i den fortløpende, daglige saksbehandlingen, og ikke digitalisering av historiske/eldre arkiver.

Det er det elektroniske dokumentet som regnes som arkivversjon, ikke papireksemplaret. Dette betyr at inngående dokumenter på papir kan makuleres etter skanning. I visse tilfeller kan det likevel være nødvendig å arkivere saksdokumenter i papirform.

Dette kan være av hensyn til lovbestemte formkrav, for eksempel om håndskrevet underskrift. Alle journalførte hoveddokumenter i en sak må være arkivlagt i det elektroniske arkivet for at saken kan regnes som elektronisk arkivert. Hvis ikke må saken i sin helhet arkiveres samlet på papir.

De elektroniske dokumentene skal arkiveres i et av følgende fire arkivformater:

- Ren tekst, ISO Latin-1 8859-1:1987
- SGML (herunder HTML og XML)
- TIFF versjon 6
- PDF

TIFF og PDF er i dag de mest brukte formatene i forbindelse med arkivering av saksdokumenter.

Ved igangsetting av prosjekt for elektronisk arkivering i en virksomhet, skal det sendes en kortfattet plan til Byarkivet for uttalelse. Før endelig overgang til elektronisk arkivering, skal det ha vært gjennomført prøvedrift, og ordningen skal være godkjent av Byarkivet, jf. Arkivinstruks for Oslo kommune punkt 2.3. Etter godkjenning kan virksomheten arkivere saksdokumentene utelukkende i elektronisk form, uten et parallelt papirarkiv (evt. med visse unntak jf. ovenfor).

Ved overgangen fra papirbasert til elektronisk arkivering, stilles det krav om at det skal settes et periodeskille i journalen og i arkivet.

Pilotprosjekter

I instruksens kapittel 2 heter det at *Instruksen trer i kraft fra det tidspunktet byråden for service- og organisasjonsutvikling bestemmer. Før dette tidspunktet kan det settes i gang piloter.* I teorien betyr dette at virksomhetene i kommunen kan sette i gang et innføringsprosjekt allerede i dag. Noen forutsetninger bør imidlertid være på plass før man setter i gang en slik prosess. For det første må man ha - eller i det minste være i ferd med å skaffe seg - et Noark-4 basert arkivsystem med såkalt "O2"-funk-

Instruksen kan leses på Oslo kommunes inter-/intranettsider. Gå inn på "politiske saker" og velg deretter "søk i saker".

sjonalitet. Pr. i dag finnes det fire leverandører med slike systemer: ErgoEphorma A/S med systemet Ephorte, Software Innovation ASA med Doculive 6.0, IBM A/S med Kontor 2000 versjon 5 og ACOS Websak versjon 5 fra ACOS AS. For det andre bør etaten eller bydelen ha tilstrekkelig erfaring med elektronisk saks- og dokumentbehandling. Dette innebærer for eksempel at man har benyttet Noark-basert journalføring, saksbehandlingsmodul og skanning en stund, og har fått dette til å fungere i virksomheten.

Byarkivet er fagetat for dokumentbehandling og arkiv i Oslo kommune. Etaten er i tillegg systemansvarlig instans for arkivsystemene som benyttes i virksomhetene. Det vil derfor være helt nødvendig at virksomhetene arbeider tett sammen med Byarkivet i et slikt pilotprosjekt. Det bør også vurderes om leverandør av arkivsystemet skal være med i prosjektene som startes opp. Som pilot vil man på denne måten få ekstra god oppfølging.

Ved å innføre elektronisk arkivering, kan man i større grad realisere potensialet som ligger i bruk av elektroniske verktøy i saksbehandlingen. Pilotprosjektene vil dessuten kunne gi kommunen nyttige erfaringer med elektronisk dokumentbehandling og

arkivering, og danne grunnlaget for en eventuell senere revisjon av instruksen og veiledningen. Virksomheter som er interessert i å være pilot, kan ta kontakt med Byarkivet.

Litteratur:

Arkivinstruks for Oslo kommune, Bystyret
22.06.1999

Instruks for elektronisk arkivering av saksdokumenter i Oslo kommune, Byrådet
04.04.2002

Strategi for informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT-strategi) for Oslo kommune for perioden 2002-2005,
Byrådsavdeling for service- og organisasjonsutvikling,
januar 2002

ROLF STRANGERS KULTURFOND

Rolf Strangers kulturfond skal dele ut midler for året 2002. Tildeling kan skje til søkere med forskningsprosjekter som oppfyller kravene i fondets formålsparagraf:

Rolf Strangers kulturfond har til formål å forestå vitenskapelig forskning innen Oslos historie og kulturhistorie. Denne forskning kan skje gjennom rene historiske arbeider og ved utvidelse og tilretteleggelse av Oslo Bymuseums samlinger med sikte på en vitenskapelig fundert belysning av byens historie og kulturhistorie.

Beløpet er begrenset til kr. 30 000. Arbeidet bør ha en selvstendig karakter. Det forutsettes et resultat i form av for eksempel en artikkel, gjerne egnet for trykning i Oslo Bymuseums tidsskrift *Byminner*.

Søknad sendes:

Rolf Strangers kulturfond,
Oslo Bymuseum
Postboks 3078 Elisenberg
0207 Oslo.

Søknadsfrist 1. september 2002.

Nærmere opplysninger kan fås ved henvendelse til Oslo Bymuseum, telefon 23 28 41 70.

En skulptur til besvær

I september 1901 fikk Kristianias borgermester et brev fra maleren Fritz Thaulow, som for tiden befant seg i Frankrike: "Jeg tillader mig herved at meddele Dem, at jeg skjænker min fødeby en bronzestatue af den franske billedhugger Rodin." Gaven vakte ikke udelt glede, og den ble gjenstand for en langdryg bystyredebat i mai 1902.

Av Leif Thingsrud

Skulpturen Thaulow ville skjenke Kristiania, var en figur fra Rodins gruppe "De brave borgere fra Calais". Det var i Rodins atelier Thaulow hadde sett gipsmodellen til "Mannen med nøklene" og blitt slått av "hvor pragtfuldt den virkede alene". Rodin hadde også vært begeistret for planen og ment at statuen måtte stå på en rød granittblokk, skrev Thaulow, og fortsatte:

"Den brave borger fra Calais har intet med Kristiania at gjøre, intet med friheden, med Eidsvold eller Norge. Han skal bare staa der og være god kunst, paa samme maade som Michel Angelos "David" i Kjøbenhavn og Cains tigere og panthere i Paris. God kunst passer overalt."

Formannskapets umiddelbare reaksjon var positiv, og magistraten ba derfor Stadsarkitekten utrede mulige plasseringer, særlig på Egerstorvet. Denne mente imidlertid at plassen var mindre egnet og foreslo i stedet en plassering ved Drammensveien eller på Wessels plass. I samråd med Thaulow ble plasseringen nå forelagt Bildende kunstneres fagforening. De mente at Egerstorvet var rett sted, subsidiært krysset Pilestredet – Teatergata. I februar 1902 kom plasseringen opp i formannskapet, og med stort flertall innstilte man på plasseringen i Pilestredet, dersom Thaulow kunne godkjenne det.

Thaulow var skuffet, og mente at skulpturen måtte kunne få en plass i promenadestrøket. "Jeg kan ikke forstaa", skrev han, "at der ikke paa strækningen fra Skarpsno til posthuset, maa findes pladse nok, uden at man derfor gaar den nationale fremtidsskulptur iveien".

I et nytt møte, den 12. mars, holdt imidlertid formannskapet fast på plasseringen i Pilestredet, og det var dette forslaget Bystyret fikk på bordet.

Debatten skulle i første rekke dreie seg om byen

ville ha denne gaven på noen offentlig plass. Den meget kunstinteresserte medisiprofessoren Hagbarth Strøm, som representerte Høire, angrep direkte. Skulpturen var et stykke fransk historie, hevdet han, som ikke passet på noen av vår bys offentlige plasser. Den kunne derimot plasseres i en av parkene, og han kom senere med forslag om å sette den på St.Hanshaugen.

Venstres grosserer Peder Wium fulgte opp med forslag om plassering i Skarpsnoparken. Han begrunnet det med at skulpturen ikke var kunst for mengden. Den måtte derfor ikke stå på et sterkt beferdet sted, men "... paa et sted, hvor den kunde virke i ro, og da allerhelst paa et sted hvor den vilde kunde passeres forbi af tusinder af mennesker paa deres friluftsliv her i Kristiania ...".

Debatten fulgte ikke partipolitiske linjer. Høires generalmajor Fredrik Thaulow reagerte kraftig mot Strøms forslag, men kunne gjerne tiltre Wiums. Fru Ragna Nielsen, som var valgt inn på kvinnelista, mente at det vesentlige med en skulptur var hvilke omgivelser den ble plassert i, og hun gikk derfor sterkt imot plassen ved pølsefabrikken og såpeutsalget i Pilestredet. Arbeiderpartiets Ludvig Meyer foreslo en plassering ved Solli plass. Andre talere gikk inn i kunstkritikken og karakteriserte figuren som et anatomisk misfoster.

Sogneprest Klaveness var positiv i sin omtale av skulpturen, men gikk imot en plassering på Skarpsno, da den i så fall ville fortrenge den populære fontenen der. Han foreslo i stedet Sommerparken, noe også arkitekt Victor Nordan sluttet seg til. Meyer endret da sitt forslag til "i eller ved Solli plass", og det var dette som ble vedtaket etter at Egerstorget, Pilestredet og Skarpsno var blitt votert ned. I løpet av sommeren ble Rodins skulptur plassert i Sommerparken, der den fortsatt står, selv om den de senere år har vært på utlån både til Høvikodden og Blåfarveverket.

B

Returadresse:
Oslo kommune
Byarkivet
Maridalsveien 3
0178 Oslo

Tobias 10 år

"Meldingsbladet TOBIAS skal se utover arkivlandskapet, både i Oslo og lenger ut. Først og fremst ønsker vi å kommentere spørsmål og tiltak som er aktuelle i kommunens egne virksomheter. Like viktig for oss er det å bruke bladet til å vise eksempler på hva arkivene inneholder. Vi er ikke noe historisk tidsskrift, men vi skal bevege oss litt omkring i byens historie med arkivdokumentene som veiviser."

Så het det i det første nummeret av Tobias. Det kom ut i februar/mars i 1992. Senere det året kom to numre til, og deretter har bladet kommet regelmessig med fire numre i året.

Om vi har klart å unngå å bli "noe historisk tidsskrift" kan vel diskuteres, men balansen mellom det framtidrettede arkivfaglige og det mer tilbakeskuende stoffet med basis i byarkivets samlinger, har alltid vært et ideal.

De første numrene var på 16 sider, flere av de seneste har vært på 32. Helt fra starten ble bladet redigert på PC, men bildebehandlingen ble overlatt trykkeriene fram til høsten 1997. Arkivene må være i forkant av den tekniske utviklingen, heter det, og da kunne vi ikke være dårligere i Tobias-redaksjonen heller. Så i snart fem år har vi skannet bilder og levert bladet på CD til trykkeriet.

Også innholdsmessig har bladet utviklet seg. Mens de tidlige numrene hadde et noe sprikende innhold, fikk hvert nummer fra og med nr. 2 i 1997 et sammenbindende tema. Et år senere ble temadelen flyttet fram i bladet, mens andre emner og forskjellig småstoff ble samlet bak. Et stort løft på bladets design kom i 1999, og i dette jubileumsnummeret spanderer vi til og med farger på noen av sidene, men uten løfte om at det skal bli en vane.

Det første nummeret ble presentert som "Oslo kommunes eget arkivblad" og ble bare distribuert til kommunale mottakere og noen få samarbeidende institusjoner. I dag trykkes bladet i 1600 eksemplarer og går til like mange mottakere utenfor kommunen som innenfor. Tobias har vært Byarkivets viktigste ansikt utad, selv om han de siste årene har måtte dele mye av oppmerksomheten med sin lillebror med det noe tyngre navnet www.byarkivet.oslo.kommune.no.

Men det siste kan jo ha sammenheng med at de senere årgangene av bladet også er lagt ut der, sammen med alle relevante artikler fra de tidligere numrene. Nest etter stillingsannonsene er faktisk Tobias de mest leste av Oslo kommunes nettsider.

Nr 1/1992

Nr. 3/1995

Nr. 4/1998